

**vakblad voor
informatieprofessionals**

Help, de AVG!
Worstelen met
nieuwe privacywet

Deepfakes
Hoe nepvideo's
te ontmaskeren

Brexit en bibliotheken
'Het zijn bizarre tijden'

VOGIN-IP-lezing
Een terugblik

2019 | 04

BLOCKCHAIN: NOG GEEN GAME CHANGER

COLOFON

IP is samen met Informatie-Professional.nl het onafhankelijke platform voor de informatiespecialist van vandaag en morgen. De lezers werken in de informatie-, bibliotheek-, archief- en erfgoedwereld.

ISSN: 1385-5328

IP is een uitgave (23ste jaargang) van Uitgeverij IP
Charlotte van Pallandtlaan 18
2772 TR Voorburg
tel. 06-44 09 19 85
www.informatieprofessional.nl

redactieadres

IP, Charlotte van Pallandtlaan 18,
2772 TR Voorburg,
tel. 06-44 09 19 85,
e-mail redactie@informatie-
professional.nl.

redactie

Maarten Brinkerink, Wilbert
Helmus, Frank Huysmans, Dafne
Jansen, Vincent M.A. Janssen,
Evelien de Jonge, Stefan Jongen,
Leen Liefsoens, Ronald de Nijs
(eindredacteur), Matthijs van
Otegem, Mirjam Raaphorst,
Vincent Robijn, Eric Sieverts,
Sjors de Valk en Daniël de Vette.

vormgeving

Eric van den Berg,
egfvdberg@upcmail.nl,
Tom van Staveren,
graphicisland@upcmail.nl.

medewerkers aan dit nummer

Jos Damen, Rob Feenstra,
Marja Kingma, Martijn Kleppe,
Edwin Klijn, Ursula Oberst,
Erik Saaman, Raymond Snijders
en Ton van Vlimmeren

abbonementen

Voor abonnementsprijzen
en andere informatie zie
InformatieProfessional.nl.

advertentieverkoop

Voor informatie over adverteren in
blad of op de site:
Rajin Roopram, e-mail
rajin.roopram@kbenp.nl,
tel. 06-15201724.

Het verlenen van toestemming tot
publicatie in dit tijdschrift strekt
zich tevens uit tot het
in enigerlei vorm elektronisch
beschikbaar stellen.

INHOUD

08

De getemde (deep)fakes

Deepfakes dragen
bij aan de steeds
grotere stroom
aan nepnieuws.
Hier ligt werk voor
factcheckers.

Rob Feenstra

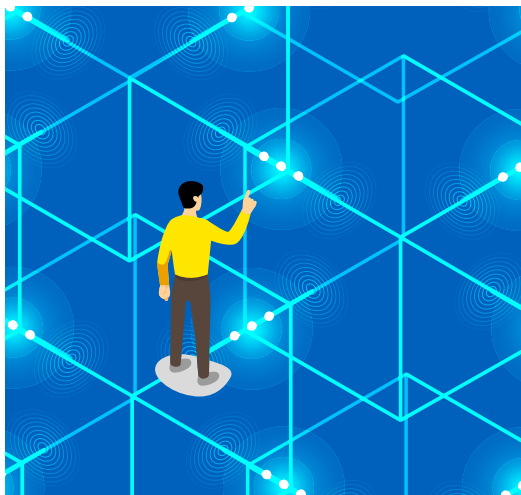

12

Blockchain nog geen game changer

Hoe staat het er nu voor met blockchain?
En wat betekent dit voor de
informatiesector? Een update.

Sjors de Valk

16

Interview R&D-hoofd Amit Gal

De Israëlische Amit
Gal werkt sinds
eind 2018 als
hoofd R&D bij de
TU Delft Library.
In een interview
vertelt hij wat zijn
plannen zijn.

Dafne Jansen

20

Eén jaar AVG

Een jaar na de invoering van de AVG blijken
er nog veel vragen te zijn over de verwerking
en bescherming van persoonsgegevens.
Waar zitten de pijnpunten?

Raymond Snijders

RUBRIEKEN

04

**Foto
van de maand**
Google-stad

06

Q&A
Marco Jansen

06

IP Lingo
JOMO

10

Bespreking
De Bibliotheek

BLOCKCHAIN

Hoe gaat het met blockchain, de ooit als 'disruptief' bestempelde technologie? IP-redacteur Sjors de Valk dook in de wereld van 'gedistribueerde databases' en zette – op een begrijpelijke manier – verschillende toepassingen van blockchain in de informatiesector op een rij.

Nog meer techniek: het TRIADO-project. Edwin Klijn vertelt over dit project waarin de mogelijkheden worden onderzocht om (handgeschreven) archiefmateriaal digitaal te ontsluiten met verschillende soorten software.

In deze editie van IP ook aandacht voor de VOGIN-IP-lezing van 21 maart jl. IP-redacteur Vincent Janssen doet verslag. Bovendien kreeg hij de kans om keynotespreker Eliot Higgins (Bellingcat) te spreken over zijn plannen om in Nederland een kantoor te openen.

Verder blikken we terug op één jaar AVG. Wat is nou precies de wet Algemene Verordening Gegevensbescherming? Hoe gaan bibliotheken, archieven en erfgoedinstellingen in ons land hiermee om? Er blijken nog vele vragen te zijn.

Ten slotte een kijkje over de grens: Marja Kingma bericht vanuit Londen over de mogelijke gevolgen van de Brexit voor bibliotheken. En mocht je op zoek zijn naar een kijktip voor vanavond, lees dan zeker de bespreking over de VPRO-documentaire *De Bibliotheek*. <

REDACTIONEEL | Mirjam Raaphorst

24

TRIADO-project

Het project Tribunaalarchieven als Digitale Onderzoeksfaciliteit (TRIADO) onderzoekt de mogelijkheden om het Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging te ontsluiten. Er worden flinke stappen gemaakt.

Edwin Klijn

36

Bibliotheken & Brexit

Hoe bereid je je als Britse bibliotheek voor op de Brexit? Vanuit Londen doet Marja Kingma verslag.

Marja Kingma

27

VOGIN-IP-lezing 2019

Het thema 'zoeken en vinden' dekte dit jaar niet de lading van de VOGIN-IP-lezing. 'Er is een werkwoord bij gekomen: checken.'

Vincent M.A. Janssen

11

Wisselcolumn

Gedraag je!

34

KB Onderzoekskroniek

Bouw verhalen met linked data

35

Werk

Migiza
Victoriashoop

37

Case

Wikidata
in de bibliotheek

38

Lifehacking

Teksthulpen

39

Column

Iets met communicatie

GOOGLE-STAD

De smart city is niet nieuw. Steden worden al langer intelligenter gemaakt met moderne technologieën.

Google gaat nu een stap verder; zij gaan hun eigen mini-stad bouwen. Quayside, zoals de plaats gaat heten, moet een nieuwe buurt in het Canadese Toronto worden en zal ergens tussen de 4 en 141 hectare beslaan. Googles dochterbedrijf, Sidewalk Labs, wil er 'een utopisch stadsbeeld creëren met een digitale infrastructuur'. Dit houdt in dat slimme technologieën en big data gaan zorgen voor een stad zonder files, zonder stijgende woningprijzen en zonder vervuiling. Alles wat een stad 'lelijk' maakt, zoals prullenbakken en bestelbusjes, verdwijnt onder de grond.

Het project stuit vooralsnog op veel weerstand. Met name vanuit de inwoners van Toronto. Google wordt beschuldigd van 'urban profiteering'; het doel van Quayside zou niet het welzijn van haar inwoners zijn, maar winst voor het bedrijf. Om de stad te laten functioneren zijn tevens grote hoeveelheden privé-gegevens nodig. Critici wijzen daarom op de mogelijke gevaren rondom privacy en cybersecurity.

De *artist impression* van Quayside mag er wezen, maar Google heeft nog een lange weg te gaan voordat hun visie werkelijkheid wordt. <

Afbeelding: Sidewalk Labs / Picture Plane for Heatherwick Studio

Darco Jansen werkt sinds maart jl. als manager open science and open access bij de Vereniging van Universiteiten (VSNU). Wat gaat hij doen?

Q&A MET DARCO JANSEN

Darco Jansen

Waarom heb je voor deze baan gekozen?

'Als programmamanager werkte ik bij EADTU (European Association of Distance Teaching Universities), waar ik me vooral heb ingezet voor open education en MOOCs. Hoewel open access en open science in een ander domein zitten, is de problematiek vergelijkbaar. Daarnaast trekken complexe vraagstukken mij zodanig dat ik meteen dacht bij deze VSNU-functie: Dit wil ik gaan doen.'

Welke overeenkomst is er tussen open education en open science?

'De overlap zit 'm in publiekelijk gefinancierd – publiek beschikbaar maken. Bij open education is veel geïnvesteerd in het ontwikkelen van open leermiddelen en die breed en open beschikbaar maken. Die beweging zie je nu ook in open science rond artikelen en onderzoeksdata.'

Waar gaat het heen met open access in Nederland?

'Het is belangrijk om te beseffen dat open access een eerste stap is zodat anderen de gelegenheid hebben om mee te werken, bij te

dragen aan en gebruik te maken van het wetenschappelijk proces. Dat kan leiden tot een kwaliteitsverhoging van wetenschappelijk onderzoek, tot meer maatschappelijke impact, tot een grotere kenniscirculatie en ook tot een versnelde innovatie.'

Wat moet er gebeuren?

'Er zijn lessen te trekken uit open education, namelijk dat je zo snel mogelijk gerichte versnellingspilots gaat doen om bijvoorbeeld de meerwaarde van open science aan te tonen. Een ander belangrijk aspect is het goed opzetten van repositories zodat onderzoek kan worden hergebruikt.'

Wat is nu je belangrijkste taak?

'Aangezien ik net ben begonnen, wil ik eerst de rijdende treinen laten rijden. Waar nodig kijk ik of er al zaken bijgesteld moeten worden, maar het is nog te vroeg om daar op detail op in te gaan. Verder wil ik samen met universiteiten en andere stakeholders gericht werken aan een duidelijk ontwikkelpad voor open access en open science en kijken waar we dit kunnen versnellen. Dit proces wil ik graag faciliteren.'

Rob Feenstra

Projectleider/consultant bij de Universitaire Bibliotheken Leiden; heeft als aandachtsgebieden bibliotheeksystemen en de digitale bibliotheek

JOMO

Hoera, er zoemt weer een nieuw acroniem door de blogs! JOMO lijkt op FOMO en heeft er ook alles mee te maken. FOMO is de *Fear Of Missing Out*. Iedereen kent ze wel, de verslaafden die dag en nacht aan hun device vastgekleefd zitten om maar niets te hoeven missen van wat er op Facebook, Instagram of Twitter voorbij schuift. Misschien heb je zelf wel FOMO. Voor jou is er nu JOMO, de *Joy Of Missing Out*. Kort gezegd gaat het erom dat je je tablet of smartphone regelmatig weglegt om met het echte leven bezig te zijn. JOMO is eigenlijk wat je ouders of partner al jaren tegen je zeggen. Voorheen was dat tegen dovemansoren, maar nu is dat voorbij. JOMO is een heuse trend. De afgelopen periode werd erover geschreven door de *Frankfurter Allgemeine*, *Victoria Health*, *Women's Health Magazine* en *Search Engine Journal*, om er maar een paar te noemen. En natuurlijk worden de artikelen

gelardeerd met de bekende vijf of tien tips, zoals:

- > Zeg nee tegen pushberichten!
- > Lees geen e-mails na acht uur 's avonds!
- > Ga naar een echte boekwinkel en koop een echt boek!
- > Leef langzaam!

Het begrip JOMO werd zeven jaar geleden geïntroduceerd in een blog van de Amerikaan Anil Dash, waarin hij beschrijft hoe weldadig het is om sociale gelegenheden te laten lopen. In de jaren die volgden verschenen er veel artikeltjes en blogs over JOMO, waarbij er vooral werd gefocust op verslaving aan sociale media. Onthaasting was het antwoord, want JOMO voelt zich thuis in de wereld van mindfulness en Marie Kondo.

Dus doe mee met JOMO! Koop de JOMO-koffiemok of het JOMO-boek (ja, ze zijn er. Onlangs verscheen zelfs een JOMO-breisboek). Hang in je pyjama voor de buis met een zak borrelnootjes. Wees jong. Wees JOMO.

<

juli augustus

GO Summer School

09/07	29/08	EFFECTIEF 1-OP-1 GESPREKKEN VOEREN
09/07	26/08	COMMUNICEREN VIA SOCIAL MEDIA
10/07	29/08	MASTERCLASS VISIEVORMING MET MINDMAPPING *NIEUW*
10/07	22/08	SEO; ZOEKMACHINE OPTIMALISATIE
11/07	23/08	VISUALISEREN VAN KENNIS
11/07	21/08	HELP! IK BEN MANAGER GEWORDEN *NIEUW*
12/07	19/08	LEAN PROCESMANAGEMENT IN EEN DAG
12/07	30/08	INFOGRAPHICS MAKEN
15/07	27/08	DIGITALE INFORMATIEVAARDIGHEDEN
16/07		LIFEHACKS VOOR DE INFORMATIEPROFESSIONAL
16/07	19/08	MARKETING IN EEN DAG *NIEUW*
17/07		OFFICE365 COMPLIANCE
18/07	20/08	(S)KEN UZELF!
18/07	30/08	DATA ANALYTICS EN TEKSTMINING
19/07	21/08	UW IMPACT ALS INFORMATIEPROFESSIONAL VERGROTEN *NIEUW*
19/07	14/08	MASTERCLASS BETERE BESLUITEN NEMEN *NIEUW*
22/07	22/08	LEREN PRESENTEREN IN EEN DAG
22/07	13/08	HOE TEVREDEN IS MIJN KLANT? *NIEUW*
23/07	23/08	LEREN ADVISEREN IN EEN DAG *NIEUW*
24/07	29/08	INTRODUCTIE PYTHON *NIEUW*
24/07	26/08	OMGAAN MET WERKDruk *NIEUW*
25/07	28/08	DE PERFECTE PITCH IN EEN DAG
25/07	27/08	HOE KOM IK AAN TAFEL? *NIEUW*
26/07	23/08	MASTERCLASS GOVERNANCE INFORMATIEMANAGEMENT *NIEUW*

Benut de zomer om te werken aan uw professionele ontwikkeling!

De getemde (deep)fakes

Deepfakes, oftewel nepvideo's gemaakt met kunstmatige intelligentie, dragen bij aan de steeds grotere stroom aan nepnieuws. Hier ligt werk voor factcheckers.

In de brede stroom aan misleidende internettools dook ruim een jaar geleden de deepfake op. Deepfake is een techniek die gebruikmaakt van kunstmatige intelligentie om nepvideo's te maken. We zagen een bedrieglijk echte Barack Obama die zei dat hij Donald Trump 'a complete dipshit' vindt, en we lachten om acteur Nicolas Cage die opdook in films waarin hij nooit speelde. Maar er doken ook filmpjes op waarin hoofden van filmsterren waren samengevoegd met lichamen van pornoactrices, met het voorspelbare ranzige resultaat tot gevolg.

De Zwitserse Jeanine Reutemann, regisseur, mediaontwerper en onderzoeker van het Haagse Centre for Innovation, zegt dat deepfakes meer zijn dan de zoveelste techniek die bijdraagt aan fakenieuws

en 'alternatieve' data. 'Deepfakes zijn een nieuwe vorm van pesterij zoals we die niet eerder hebben meegemaakt. Ze kunnen personen, hun imago en reputatie flink beschadigen.'

Techniek steeds beter

Het is nu vaak nog wel mogelijk om deepfakes te onderscheiden van 'echte' video's (zie kader), maar de techniek achter deepfake wordt steeds beter en het is zeker niet uitgesloten dat er een moment aanbreekt waarop echt en nep niet meer van elkaar te onderscheiden zijn. Bovendien wordt het steeds makkelijker om dit soort filmpjes te maken.

Een filmpje waarin Donald Trump de oorlog verklaart aan Noord-Korea, is makkelijk te benoemen als deepfake. De handel en wandel van de Amerikaanse president worden op de voet gevolgd door alle media en de conclusie is snel getrokken wanneer een opzienbarende uitspraak van de Amerikaanse president wordt verspreid vanaf één dubieuze website en niet via CNN of NBC wordt getoond. Maar hoe zit het met een video waarin de sheriff van een stad met ras-senrellen racistische opmerkingen maakt? Of, dichterbij huis, wanneer je een filmpje ziet van je buurman die in bed ligt met iemand die niet je buurvrouw is?

Rob Feenstra

Projectleider/consultant bij de Universitaire Bibliotheken Leiden; heeft als aandachtsgebieden bibliotheeksystemen en de digitale bibliotheek

Detectietechnologie

Technologiereuzen als Facebook maken gebruik van software om deepfakes op te sporen. Maar omdat de deepfakesoftware zich blijft ontwikkelen, loopt de detectietechnologie noodgewongen altijd enigszins achter de feiten aan. En wat levert het ons op? Transparantie en vertrouwen zijn volgens Reutemann de sleutelbegrippen als het gaat om het beteugelen

van deepfakes en andere bedreigingen. Maar tegelijkertijd constateert ze dat transparantie bij de grote techbedrijven ver te zoeken is en dat er bij het publiek mede daardoor weinig vertrouwen is in de media.

Het werk van factcheckers is broodnodig om deepfakes te ontmaskeren. En consumenten moeten in de eerste plaats zichzelf expliciet als factcheckers zien. Vrijwel iedereen beschouwt zichzelf als een kritisch wezen, maar we zijn van nature geneigd om iets te geloven als we het met eigen ogen zien, vooral als we het graag willen zien. De Socialistische Partij van Vlaanderen verspreidde een deepfake van Donald Trump die de Belgen aanspreekt over het klimaatakkoord. De kwaliteit van de beelden is belabberd (denk aan de Jaap Aap-filmpjes van André van Duin), maar veel mensen gingen

'We zijn van nature geneigd om iets te geloven als we het met eigen ogen zien'

er serieus op in omdat het filmpje hen bevestigde in hun mening.

Bewustwording

Bewustwording van de consument is dus een belangrijk issue. Op de vraag wat we zelf kunnen doen tegen deepfakes, antwoordt Reutemann: 'Voor deepfakes geldt hetzelfde als voor andere fact-check-issues: controleer altijd je bronnen. Dat betekent ook dat je je persoonlijke netwerk op digitale platforms moet checken. Wie zit er achter de nieuwsbronnen op je sociale netwerk? Moeten ze zich verantwoorden naar jou of naar anderen? Hoe onafhankelijk zijn de bronnen waar het materiaal vandaan komt? Probeer beter te begrijpen hoe audiovisueel materiaal zoals video werkt – video is gewoon een taal, een audiovisuele taal. Kijk en luister zorgvuldig naar wat iemand beweert in een video.'

De opmars van de deepfake maakt eens te meer duidelijk dat er een belangrijke dubbele taak is weggelegd voor informatiespecialisten. Natuurlijk moeten we duidelijk maken welke technieken we kunnen gebruiken om internetmateriaal te beoordelen. Maar belangrijker nog is dat we erin slagen om internetgebruikers er bewust van te maken dat ze kritisch moeten zijn.

'Vaak is bij deepfakes de verhouding tussen lichaam en hoofd niet helemaal goed'

Hoe ontmasker je een deepfake?

- > **Rare gezichten:** als alles er normaal uitziet, maar het gezicht wasachtig is, gaat het meestal om een deepfake.
- > **Flikkeren:** bij slechte deepfakes flikkert het gezicht af en toe en is het originele gezicht soms even te zien.
- > **Lichaamsverhoudingen:** vaak is de verhouding tussen lichaam en hoofd niet helemaal goed. Dat kan zijn omdat het hoofd gewoon te groot of te klein is, maar bijvoorbeeld ook doordat het hoofd van een mager persoon is geplakt op dat van een dikkere persoon.
- > **Korte fragmenten:** juist omdat er veel mis kan gaan, duren deepfakes vaak maar een paar seconden.
- > **Geen geluid of slechte synchronisatie:** vaak wordt de stem nog gewoon ingesproken.
- > **Dubieuze bron:** als een filmpje afkomstig is van de NOS-website is het waarschijnlijker dat het om een 'echt' filmpje gaat dan wanneer het fragment afkomstig is van trickypictures.com.
- > **Oogbewegingen:** vaak knipperen de hoofden in deepfakes niet of nauwelijks met hun ogen.
- > **Coördinatie stem/lichaam:** wanneer er bijvoorbeeld armbewegingen worden gemaakt die niet in overeenstemming zijn met wat er op dat moment gezegd wordt, zou er sprake kunnen zijn van deepfakes.
- > **Vertraagd afspelen:** op die manier is het eenvoudiger om niet kloppende veranderingen of bewegingen te signaleren.
- > **Kijk goed naar de mond:** de deepfake-software heeft nog veel moeite om lippen, tanden en tong correct af te beelden. Let op onscherpe vlekjes.

Een fantastisch cadeau voor bibliotheken

Frans Bromet maakte voor de VPRO de vijfdelige documentaire *De Bibliotheek*. Bibliotheekdirecteur Ton van Vlimmeren bekeek alle afleveringen en is onder de indruk.

Op zondag 24 maart jl. vond in de Centrale Bibliotheek Utrecht een voorvertoning plaats van enkele afleveringen van de documentaire *De Bibliotheek* van Frans Bromet. De week erna werden de vijf afleveringen ter gelegenheid van de Boekenweek aan het begin van de avond uitgezonden door de VPRO.

Bromet vertelde dat hij was gevraagd een serie over verhalen van mensen te maken, in de lijn van 'De kringloopwinkels' van Frank Wiering. De bibliotheek als publieke plek waar iedereen welkom is leek hem wel wat. Om vervolgens te bekennen dat hij eigenlijk niet een heel goed beeld van de bibliotheken had toen hij begon omdat het meer dan vijftig jaar geleden was dat hij als middelbare scholier een bibliotheek bezocht had.

Opgefrist beeld

Bromet was onder de indruk van het beeld dat hij gekregen had bij het maken van de documentaire en van de plek en het belang van de bibliotheek in de samenleving. En dat is ook precies wat de afleveringen met je doen: je beeld wordt opgefrist en je raakt onder de indruk van het vele moois dat in bibliotheken gebeurt.

Daarmee is de serie een fantastisch cadeau voor alle bibliothe-

ken. En voor een groot deel van de bevolking. Want Bromet is niet de enige die lang niet in de bibliotheek is geweest en wiens beeld niet actueel meer is. Daarmee missen bibliotheken bezoekers en – erger nog – missen mensen kansen in hun leven.

Ontmoeting en verbinding

Ik geloof niet dat ik eerder zo goed heb horen vertellen wat het lezen van een boek voor je kan beteke-

nen als door de jonge vrouw met ADHD in de Bibliotheek Overvecht die door lezen weer grip op haar leven kreeg.

Breien – ik beken: het is niet mijn ding – werd in de Bibliotheek Hoek van Holland tot middel tot ontmoeting en verbinding.

Dat generaties elkaar ontmoeten in de bibliotheek was te zien bij de 'Digitale buddies' die ouderen helpen bij hun digitale vaardigheden. Het belang van de keuze om in de

Bibliotheek Nijmegen geen grens te leggen en juist een drag queen te laten voorlezen werd nog eens onderstreept door het enge gedachtegoed van het protesterende heerschap voor de deur.

Over thuislozen in de bibliotheek wordt vanaf nu nooit meer hetzelfde gedacht na het zien van de prachtige dame in aflevering 1.

Simpel en puur

En zo ging het maar door, met tal van voorbeelden. Alles schijnbaar heel simpel geregistreerd met de camera, niets geënceneerd en vaak ingeleid met een eenvoudige vraag gesteld met dat kenmerkende Bromet-geluid.

Veel kijkers in mijn omgeving zeiden dat het juist dat simpele en pure in beeld brengen van mensen in de bibliotheek was dat hen raakte. Een statement dat emotioneert en toont dat hier iets waardevols in het leven van mensen plaatsvindt.

Voor wie daar allemaal nog niet door overtuigd was liet Bromet zien dat de Bibliotheek School 7 in Den Helder – eerst nog gewoon een van de geportretteerde bibliotheken – werd uitverkozen tot de absolute wereldtop. Een erkenning die afstraalt op de hele Nederlandse bibliotheekbranche.

We hebben met dit document een cadeau gekregen dat we niet vaak genoeg kunnen uitpakken. <

Ton van Vlimmeren

Directeur van
de Bibliotheek Utrecht

Terugkijken

De vijf afleveringen van de documentaire *De Bibliotheek* zijn terug te kijken op www.vpro.nl/programmas/de-bibliotheek.html.

Gedraag je!

Psst, deze column is illegaal tot stand gekomen. Niet verder vertellen hoor.

Mijn contacten met de redactie verliepen via e-mails, die heb ik nog geregistreerd. De column zelf heb ik opgeslagen op mijn persoonlijke netwerkschijf, foei! En op het laatst heb ik via WhatsApp doorgegeven dat de column twee dagen later komt.

Dat bericht moet ik tegenwoordig van de Raad van State ook bewaren. Maar hoe dan? Nou hangt de toekomst van Nederland niet af van mijn schrijfsels. Maar toch, misschien wil iemand ooit mijn biografie schrijven. En dan heeft hij wel mijn archief nodig. Dus moet ik mijn gedrag toch eens veranderen. Want een beter archief begint bij jezelf.

Het gaat nog steeds niet best met het archiveren van digitale overheidsinformatie. Als er niks gebeurt, heeft de overheid straks last van chronisch digitaal geheugenverlies. Inspecties en andere instanties waarschuwen daar geregeld voor. Steevast geeft dat aanleiding tot goede voornemens, vrome beloftes en veelbelovende initiatieven. Zo is er inmiddels een ruim assortiment aan beleidskaders, standaarden, informatiesystemen en handleidingen beschikbaar. Als we die instrumenten gebruiken zoals bedoeld, was het probleem al voor een groot deel opgelost. Maar dat gebeurt niet. Hoe komt dat?

Dat komt door al die ambtenaren die zich niet gedragen. Net als ik. Ze laten hun informatie overal slingeren, beschrijven en ordenen het slecht, gooien niks weg (of juist te veel)

‘Het is onredelijk om van ambtenaren te verlangen dat ze een soort hulparchivaris worden’

Erik Saaman

Strategisch adviseur
bij het Nationaal
Archief

en maken gebruik van apps waar de overheid geen controle over heeft. Het wordt tijd voor een grootschalige gedragsverandering. Natuurlijk kunnen we het ambtenaren niet kwalijk nemen. Ze zijn zich niet bewust van het belang en beschikken niet over de nodige vaardigheden. Daarom moeten we ze dat (nog) een keer goed uitlegen. Als iedereen het dan

begrepen heeft, verandert het gedrag vanzelf. Net als bij stoppen met roken, eten, drinken en vliegen.

Probleem opgelost? Ik ben bang van niet. Het is onredelijk om van ambtenaren te verlangen dat ze een soort hulparchivaris worden. Hun werk is niet archiveren, maar het bedenken en uitvoeren van beleid. Alles wat daarvan afleidt, is ballast en wordt behendig vermeden. Zeker als je bedenkt dat de procedures en systemen voor archivering vaak ingewikkeld, vaag en bewerkelijk zijn.

Hoe dan wel? Ik stel voor dat we het omdraaien. Door de procedures en systemen aan te passen aan het gedrag. Zodat ambtenaren tijdens hun werk minimaal worden opgehouden. Bijvoorbeeld door informatie automatisch te registreren, alleen metagegevens te vragen die ook gebruikt worden, eenvoudige classificatieschema's te hanteren en selectiebeslissingen te versimpelen.

Is dit een oproep tot ambtelijke ongehoorzaamheid? Nee, zeker niet. Zolang we niks beters hebben roep ik iedereen op zich te gedragen. Behalve bij het maken van deze column dan.

<

Sjors de Valk

Redacteur van IP en zelfstandig
informatiespecialist op het
gebied van erfgoed en IT

A large, stylized illustration of a blockchain network. It features a grid of interconnected cubes and lines, with glowing blue dots at the intersections. A small figure of a person in a yellow shirt is standing on one of the lines, pointing upwards. The background is a deep blue with faint, concentric circles around the glowing dots.

BLOCKCHAIN: NOG GEEN GAME CHANGER

Is het een disruptieve technologie die de wereld zal veranderen? Of is het een geldverslindende hype? Zelden lopen de meningen zo uiteen als bij blockchain. Maar hoe staat het er nu voor met de technologie? En wat betekent dit voor de informatiesector? Een stand van zaken.

Om te beginnen bij het begin: wat is blockchain nog maar? Het is een database waarin je informatie vastlegt met de nauwkeurigheid van een grootboek. Dat kan om allerlei informatie gaan: blockchain is neutraal. Je kunt er bijvoorbeeld financiële of medische informatie in onderbrengen of documentaire of museale informatie, geheel afhankelijk van het type blockchain. Want voor de goede orde: er is niet één blockchain; *de Blockchain* – met hoofdletter – bestaat niet. Het bekendste voorbeeld is Bitcoin, een blockchain voor het bijhouden van transacties van *cryptocurrencies*, digitale valuta. Maar er zijn ook blockchains voor het opslaan van bestanden of voor het registreren van intellectueel eigendom.

Blockchain is dus een database. *Big deal*, zou je zeggen – daar zijn er ettelijke van. Wat maakt blockchain nu zo bijzonder (en mensen zo enthousiast)?

Gedistribueerd

In de eerste plaats is blockchain een gedistribueerde database, een database die op verschillende locaties wordt onderhouden door een netwerk van samenwerkende computers. Iedereen kan de blockchain-software installeren en zo een onderdeel – een *node* – worden van dit netwerk. Dat maakt blockchain weerbaar. Vergelijk dit met LinkedIn: als het bedrijf ermee stopt, dan is de informatie op het platform verdwenen. In een blockchain, daarentegen, zijn er altijd andere nodes die de informatie ook hebben. Elke node heeft een kopie van dezelfde informatie; de nodes syn-

chroniseren met elkaar om de informatie actueel te houden.

Gedeeld

In de tweede plaats is blockchain een gedeelde database waarvan niemand eigenaar is – of, zo je wilt, iedereen eigenaar is. Iedereen kan informatie toevoegen zonder afhankelijk te zijn van een centrale autoriteit of regulerende toezichthouder. Vergelijk dit met YouTube: je kunt er zoveel video's uploaden als je wilt, maar je bent niet de eigenaar van de database; YouTube bepaalt wat wel en niet toegestaan is.

Toch kun je niet zomaar informatie opslaan in een blockchain – er gelden regels die ervoor zorgen dat de database op orde blijft. Nieuwe informatie wordt dan ook eerst gevalideerd. Dit doen de nodes in het netwerk zelf; er is immers geen eigenaar die dit zou kunnen doen. Als de nodes consensus bereiken over de geldigheid van de nieuwe informatie, dan wordt deze geaccepteerd.

Onveranderlijk

In de derde plaats is informatie in een blockchain onveranderlijk. Eenmaal toegevoegd kan het niet bijgewerkt of verwijderd worden. Dit maakt informatie betrouwbaar. Vergelijk dit met Twitter: de onstuimige *tweet* die je gisteren verstuurd, kun je vandaag weggooien – en je geschiedenis is herschreven. Dat is onmogelijk met blockchain – je kunt je sporen niet wissen. Heb je per abuis foutieve informatie in een blockchain opgeslagen? Je kunt de juiste informatie alsnog opslaan, als een soort addendum. Evengoed blijft je oorspronkelijke informatie behouden.

Openbaar

In de vierde en laatste plaats is blockchain een openbare database waar iedereen inzage in heeft. Dat maakt informatie transparant en verifieerbaar: je kunt nagaan of het bestaat en zo ja, wanneer en door wie het was toegevoegd. En dat maakt informatie bewijsbaar: als het bestaat, kan niemand dat vervolgens betwisten of ontkennen. Vergelijk dit met Facebook: het bedrijf kan *posts* modereren zonder dat je kunt achterhalen wat hun oorspronkelijke inhoud was; je hebt geen toegang tot de revisies ervan.

Nodig?

Deze eigenschappen maken blockchain zeer interessant. Maar wanneer heb je het nodig? Met de deur in huis: eigenlijk helemaal niet. De fraaie technologie ten spijt, de afgelopen jaren is duidelijk geworden dat de situaties waarin je behoefte hebt aan een gedistribueerde, gedeelde, onveranderlijke, openbare database op de vingers van één hand te tellen zijn. Welke situaties dat zijn? Vier vragen om dat scherp te maken.

Deel je informatie met andere partijen? Stel, je organisatie is een bibliotheek die een database heeft voor het bijhouden van uitleningen. Wil of moet je deze informatie beschikbaarstellen aan andere organisaties, om welke reden ook? Indien nee, gebruik dan geen blockchain – je informatie is voor eigen, intern gebruik, terwijl blockchain alleen nuttig is als je samenwerkt met anderen, in een keten of in een netwerk.

Moet je informatie onomstotelijk vastleggen? Stel, je organisatie stelt informa-

‘De
Blockchain
– met
hoofdletter –
bestaat
niet’

tie over uitleningen beschikbaar aan anderen. Moeten deze partijen onbetwistbaar – met bindende zekerheid – kunnen achterhalen wanneer de informatie door jou is verstrekt, bijvoorbeeld omdat zij ervan afhankelijk zijn voor hun dienstverlening? Indien nee, gebruik dan geen blockchain – het is een veel te zwaar middel.

Is er géén vertrouwen tussen de partijen met wie je informatie deelt? Stel, je organisatie stelt informatie over uitleningen beschikbaar aan anderen. Is er een band tussen de betrokken partijen, bijvoorbeeld omdat jullie overeenkomsten hebben gesloten? Indien ja, gebruik dan geen blockchain – jullie hebben al vertrouwen in de manier waarop informatie wordt gedeeld; blockchain voegt daar aan niets toe.

Belangrijk: de afwezigheid van vertrouwen hoeft niet te betekenen dat er *wantrouwen* is. Het kan gebeuren dat organisaties elkaar wel vertrouwen, maar geen mogelijkheden hebben om elkaars databases te benutten, bijvoorbeeld om juridische of technische redenen. In dat geval is het zinnig om een onafhankelijke database te gebruiken waar de organisaties toegang tot hebben – misschien wel een blockchain.

Is er géén autoriteit die waakt over de partijen? Stel, je organisatie stelt informatie over uitleningen beschikbaar aan partijen die je niet vertrouwt (en mogelijk is dat wederzijds). Is er een derde partij – een *trusted intermediary* – die jullie wel vertrouwen, zoals een overheidsinstantie of een gezaghebbend or-

‘De Amerikaanse onderneming Truepic gebruikt blockchain voor het opslaan en controleren van foto’s en video’s’

gaan in je vakgebied? Indien ja, gebruik dan geen blockchain – de derde partij kan optreden als informatiebemiddelaar en toezien op de manier waarop jullie informatie delen.

Is je antwoord op deze vragen ‘ja’, dan is blockchain wellicht geschikt. Maar let op: je antwoord moet op *alle* vragen positief zijn. Is er ook maar één vraag waarop je antwoord ‘nee’ is, dan heb je blockchain niet nodig. Schuif het terzijde en gebruik andere oplossingen; die voldoen veel beter. Samengevat: in welke situaties is blockchain nuttig? Als je met meerdere partijen die elkaar niet vertrouwen informatie in een database wilt delen zonder een autoriteit nodig te hebben.

Soorten toepassingen

De situaties waarin je blockchain nodig hebt zijn dus beperkt. Maar welke toepassingen zijn dan zinvol? Dat proberen allerlei initiatieven – zowel bij bedrijven als overheden – te ontdekken. Op dit moment zijn er drie veelvoorkomende soorten.

De eerste en bekendste gaat over het verwerken van financiële transacties, zoals de handel in digitale valuta of variaties daarop. Zo heeft het Nederlandse bedrijf GUTS een platform waar concertbezoekers tickets kunnen kopen en verkopen. Het platform gebruikt blockchain om tickets tegen vastgestelde prijzen te registreren, waardoor ze niet tegen woekerprijzen doorverkocht kunnen worden.

Herkomst

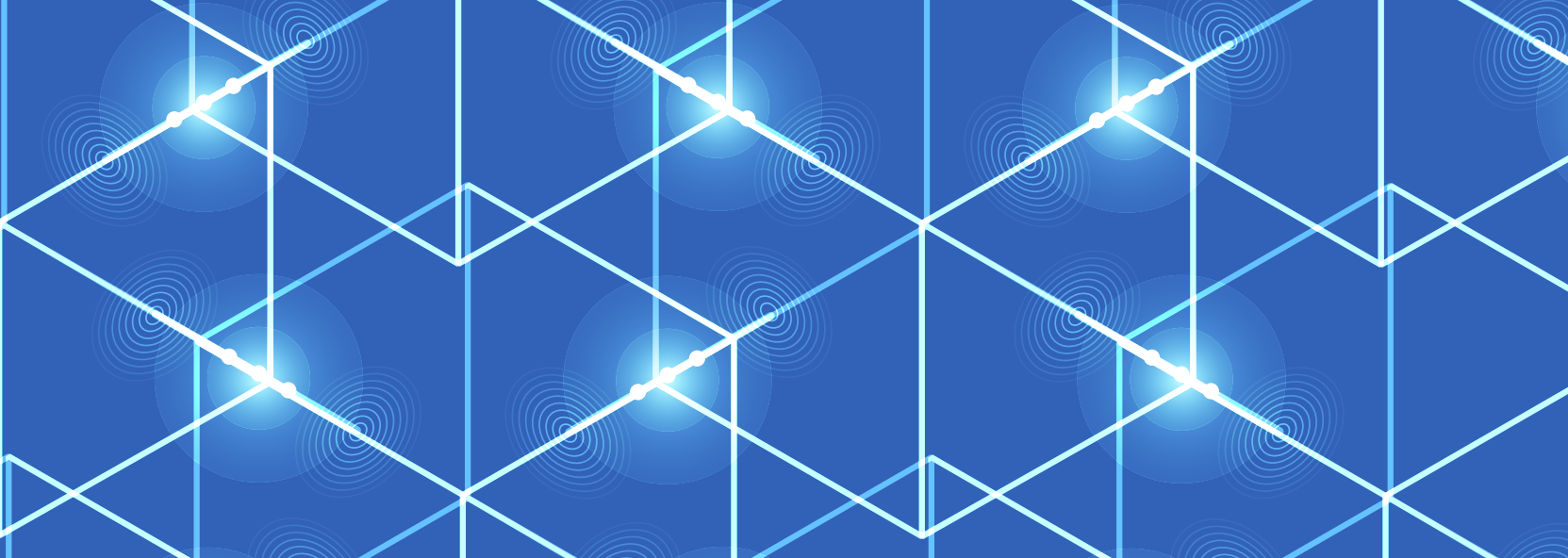
De tweede soort toepassing gaat over het registreren van de herkomst van objecten. Objecten kunnen van alles zijn,

zoals boeken, kleding of delfstoffen. Elk object heeft een herkomst – het is op een bepaalde plek vervaardigd en in iemands bezit. Het vastleggen van de herkomst en van veranderingen daaraan maakt het mogelijk om het object te traceren, bijvoorbeeld als het een andere plek of eigenaar krijgt. Blockchain is geschikt voor de registratie van deze informatie: als alle partijen die, door de tijd heen, eigenaar worden van het object dat kenbaar maken, ontstaat er een ketenregistratie over de herkomst.

Ook al kennen of vertrouwen de partijen elkaar niet, blockchain biedt een ondubbelzinnige, onvervalsbare, gemeenschappelijke administratie. Zo gebruikt de Nederlandse organisatie Fairfood blockchain voor het volgen van de *supply chain* van voedsel, zoals Indonesische nootmuskaat: boeren registreren hun verkopen en leveranciers hun aankopen waardoor de productieketen ‘van boom tot bord’ inzichtelijk wordt gemaakt, zowel voor de betrokken partijen als voor consumenten.

Documenten

De derde soort toepassing gaat over het registreren van documenten. Documenten hebben allerlei vormen – contracten, rapporten, vrachtbrieven, noem maar op. Ze kunnen grote waarde hebben voor informatiedelende partijen. Maar hoe weet je of een document bestaat, in een specifieke vorm en met een specifieke inhoud? Hoe weet je dat degene die het document oorspronkelijk had gemaakt het inmiddels niet heeft herzien? Blockchain leent zich voor de registratie van deze informatie: het garandeert – als een soort notaris – dat een document echt en onveranderd

is en op een bepaalde datum door een bepaalde partij is toegevoegd. Voordeel: nooit discussie over de authenticiteit.

Let wel: blockchain is minder geschikt voor de opslag van documenten; het is geen bestandsserver of e-depot. Waarom? Omdat documenten omvangrijk kunnen zijn en navenant veel opslagcapaciteit vergen van de nodes in een blockchain – nodes die allemaal een kopie van dezelfde informatie hebben.

Wat leg je dan wel vast van documenten? Zogeheten *hashes*. Een hash is een soort vingerafdruk waarmee je een document uniek kunt identificeren. Wil je achterhalen of een document voorkomt in een blockchain, dan kun je de hash ervan als zoek sleutel gebruiken. Zo gebruikt de Amerikaanse onderneming Truepic blockchain voor het opslaan en controleren van foto's en video's. In een wereld met nepnieuws en desinformatie, waarin onduidelijk is wat echt is en wat niet, wil Truepic het mogelijk maken om de echtheid van beeldmateriaal te verifiëren.

En de informatiesector?

Hoe zit het met de informatiesector, de wereld van informatieprofessionals? Welke toepassingen van blockchain zijn hier te vinden? Ondanks alle aandacht voor de technologie bestaan er nog geen grootschalige implementaties van: de initiatieven zijn veelal verkennend van aard. Enkele voorbeelden.

Integriteit

Hoe kan een archief de integriteit van digitale documenten waarborgen, tot in de verre toekomst? Dat vraagt The National Archives van het Verenigd Koninkrijk zich af. Digitale documenten

‘Organisaties in de informatiesector worden doorgegaan als autoriteiten beschouwd – en dat conflicteert met een kernpunt van blockchain’

veranderen, ook al zijn ze gearchiveerd. Hun bestandsformaten verouderen bijvoorbeeld – denk aan WordPerfect – en moeten vervangen worden door moderne versies om toegankelijk te blijven. Maar hoe toon je aan dat de betekenis van de documenten hierdoor niet ook verandert? En hoe kunnen gebruikers hierop vertrouwen? Het antwoord van het archief is ARCHANGEL, een platform dat gebruikmaakt van een *permissioned* blockchain, een database waar iedereen inzage in heeft, maar enkel archieven gegevens kunnen toevoegen. Dit doen ze door voor elk document *content evidence* vast te leggen. Dit bewijs kan door gebruikers opgezocht worden en laat zien dat het document, ondanks legitieme veranderingen, nog steeds authentiek is. Het platform is inmiddels beschikbaar als prototype.

Documentbeheer

Dichter bij huis: de Nederlandse overheid maakt talrijke documenten. Bij het beheer hiervan zijn twee *shared service*-organisaties van het Rijk betrokken, Doc-Direkt en SSC-ICT. De organisaties zijn een vooronderzoek gestart om scherp te krijgen op welke manier blockchain ingezet kan worden. Voor het onderzoek wordt een toepassing gemaakt waarmee documenten, dossiers en projecten geregistreerd worden in een blockchain. Van elk document kan vervolgens geverifieerd worden of het authentiek is, of er een nieuwe versie van is en of het onderdeel uitmaakt van een dossier of project.

Factchecker

Dat niet elk blockchain-initiatief slaagt,

blijkt uit een pilot van nieuwsplatform De Utrechtse Internet Courant (DUIC). Met subsidie van SIDN fonds en Google onderzocht het platform of blockchain ingezet kan worden als journalistieke *factchecker*: door Utrechts nieuws te beoordelen op juistheid zou de geloofwaardigheid ervan vergroot kunnen worden. Dat bleek niet mogelijk. ‘De blockchain kan feiten niet interpreteren of aan waarheidsvinding doen,’ zo werd geconcludeerd. Wel ontdekte DUIC dat kunstmatige intelligentie een zinvolle technologie kan zijn.

Autoriteit

De toepassing van blockchain in de informatiesector is gering. Dat komt deels omdat de sector vrij behoudend is en niet snel technologische ontwikkelingen omarmt, zeker niet vergeleken met bedrijfstakken als financiële dienstverlening en industrie. Maar wellicht komt het ook omdat er geen gegronde reden is. Organisaties in de sector worden doorgaans als autoriteiten beschouwd, als partijen die instaan voor de geloofwaardigheid van hun informatie, als *sources of truth*. En dat conflicteert met een kernpunt van blockchain. Blockchain biedt vertrouwen als autoriteit ontbreekt. Maar als informatieprofessionals betrouwbaar blijven en dat aantoonbaar maken, dan consolideren ze hun autoriteit. Terug naar het begin. Is blockchain een disruptieve technologie? Als het op de juiste manier wordt ingezet – wellicht. Maar is het disruptief voor de informatiesector, een *game changer* van de manier waarop informatie nu gedeeld en gebruikt wordt? Nee, dat niet. Of nog niet? <

Amit Gal:

'Het **omarmen van een startupcultuur** is geen doel in zichzelf'

De Israëlische Amit Gal werkt sinds eind 2018 als hoofd R&D bij de TU Delft Library. Eerder hield hij zich vooral bezig met productontwikkeling, voor een groot deel medische hulpmiddelen. Wat heeft hem in de bibliotheek gebracht, en wat zijn zijn plannen?

Je hebt een intrigerend CV. Je werkt nu bij een universiteitsbibliotheek, maar je bent je loopbaan begonnen als werktuigbouwkundige bij de Israëlische krijgsmacht.

‘In Israël heeft iedereen drie jaar dienstplicht, die je meestal direct na de middelbare school vervult. Ik studeerde toen Natuurkunde en dat bracht me bij de afdeling Werktuigbouwkunde. Gedurende de eerste drie maanden kreeg ik een intensieve training. Ik bleef vier jaar in plaats van drie, maar besloot uiteindelijk toch dat dit carrièrepad niet voor mij was weggelegd.’

Ben je daarom overstapt naar productontwikkeling en projectmanagement?

‘Ja, mijn hart lag niet bij werktuigbouwkunde. Ik ben altijd geïnteresseerd geweest in problemen oplossen, testen en verbeteren, maar de “mens-kant” trekt me meer dan de “techniekkant”. Dat is overigens nooit een bewuste keuze geweest, meer een combinatie van kansen die op m’n pad kwamen.’

In 2016 ben je naar Nederland verhuisd.

‘Dat was vooral om persoonlijke redenen. Mijn vriendin wilde architectuur studeren en zocht wereldwijd naar de best aangeschreven universiteiten. Ik heb altijd al een tijdje in het buitenland willen wonen en dit leek daar een goede mogelijkheid voor te zijn. Zoals ik al zei, ik maak niet zoveel bewuste keuzes, ik kijk wat er op mijn

pad komt. Uiteindelijk zijn we in Delft terechtgekomen.’

Je hebt op verschillende R&D-afdelingen van bedrijven gewerkt. Nu werk je op eenzelfde afdeling bij de TU Delft Library. Maar de bibliotheek is een totaal andere werkomgeving dan een bedrijf dat bijvoorbeeld medische hulpmiddelen ontwikkelt. Zie je vooral overeenkomsten of ook verschillen?

‘Ik zie vooral verschillen. Conceptueel gezien zijn er natuurlijk overeenkomsten; een R&D-afdeling houdt zich altijd bezig met problemen vinden en oplossen op de best mogelijke manier. Het gaat altijd om iets nieuws, een nieuw probleem óf een nieuwe oplossing. Maar daarnaast is alles, de omgeving, het werkritme, anders. En het doel natuurlijk. In mijn vorige banen was het doel altijd om een product te ontwikkelen dat verkocht moet worden en winst genereert. In de bibliotheek is dat niet het geval.’

Je geeft terecht aan dat de bibliotheek geen product levert dat met een winstmarge verkocht wordt. Maar is het volgens jou wel duidelijk welk product of welke dienst een wetenschappelijke bibliotheek levert?

‘Nee, voor mijn gevoel is dat op dit moment niet duidelijk. Onze belangrijkste “commodity” was eerst informatie, en daarna toegang tot informatie. Onder invloed van onder andere de open science-beweging en bestaande én nieuwe technologieën, is dit aan het veranderen.’

‘In de toekomst hebben we als wetenschappelijke bibliotheek meer focus nodig’

Dafne Jansen

Redacteur van IP
en projectmanager bij
de Universiteit Utrecht

Welk toekomstscenario zie je voor wetenschappelijke bibliotheken weggelegd?

‘Ik zie voor wetenschappelijke bibliotheken verschillende toekomstscenario’s weggelegd, en voor de afzonderlijke bibliotheken waarschijnlijk ook weer uiteenlopende scenario’s. We hebben in de toekomst meer focus nodig, want we kunnen niet meer zoals nu van alles een beetje doen. En we moeten een andere relatie met onze gebruikers gaan opbouwen, een waarbij hun behoeftes centraal staan. Uiteindelijk moeten we hen meerwaarde bieden, anders hebben we geen bestaansrecht. Dat klinkt misschien hard, maar dat is de realiteit voor iedereen die een dienst levert.’

Even terug naar jullie R&D-afdeling. Kun je hier iets meer over vertellen?

‘De afdeling R&D bestaat sinds 2013 en telt momenteel vier teamleden. Vanaf het begin heeft men hier geëxperimenteerd met een veelvoud aan activiteiten, waaronder het uitvoeren van onderzoek en verslag doen van nieuwe technologieën en hulpmiddelen, trendwatching en het verbeteren van bestaande en het ontwikkelen van nieuwe services. Sinds ik eind 2018 bij deze afdeling aan de slag ben gegaan, hebben we ons erop toegelegd om de hele organisatie te helpen met innovatietools en een bijbehorende mindset, zodat deze zaken niet “binnenshuis blijven”.’

Hoe verliep je kennismaking met de bibliotheek?

‘De eerste anderhalve maand heb ik vooral gesprekken gevoerd met mensen binnen en buiten de bibliotheek. De universiteitsbibliotheek is al een vrij grote organisatie, maar de universiteit zelf is natuurlijk nog veel groter. Ik zou nog wel maanden door kunnen gaan met gesprekken voeren... Ik heb geprobeerd twee dingen uit deze gesprekken te destilleren: hoe kan een R&D-team in de bibliotheek waardevol zijn, en aan welke projecten zouden we nu concreet kunnen werken? Aan de hand van vervolgesprekken en onderzoek heb ik besloten om te experimenteren met “service design” – om uit te vinden

of die methode voor ons en de organisatie werkt.’

Waarom service design? Is dat een methode waar je al ervaring mee had?

‘Ondanks dat ik altijd in de R&D-sector heb gewerkt, heb ik nog geen ervaring met innovatie aanjagen binnen een organisatie. Ik gebruik het woord innovatie trouwens liever niet, want het is mij te breed en te vaag. Ons doel was dus om een methode te vinden die vier pijlers ondersteunt: 1. de gebruiker centraal, 2. samenwerken, 3. iteratief werken en 4. duurzame projectresultaten. Service design leek de geschikte methode voor ons doel en nu onderzoeken we die aanname.’

En aan welk project werk je dan nu?

‘Ons eerste project draait om onderzoeksondersteuning, dus mijn team en ik hebben veel gesprekken gevoerd met mensen uit het hele onderzoeksecosysteem. Vooral veel promovendi, en niet per se alleen bibliotheekgebruikers. We hebben alle input geanalyseerd, en nu proberen we hun behoeftes vast te stellen. We praten ook veel met belanghebbenden binnen de universiteit om erachter te komen waar deze behoeftes geadresseerd worden, en wat wij nog op zouden kunnen pakken. Met “wij” bedoel ik niet “de bibliotheek”, maar ook bijvoorbeeld de ICT-afdeling of het Student Office, want ik geloof in teams die niet gehinderd worden door afdelingsgrenzen. Zo’n team zou gedreven moeten worden en verbonden zijn door de wens om de gebruiker een zo goed mogelijke dienst aan te bieden.’

Als R&D-afdeling streven jullie naar sterkere samenwerkingsverbanden binnen en buiten de bibliotheek?

‘Jazeker! Ook willen we ervoor zorgen dat alles wat we aan prototypes ontwikkelen en testen een grotere kans heeft op implementatie en niet “op de tekentafel” blijft. Dit is een lang, experimenteel proces en het zal enige tijd kosten voordat we daarvan de vruchten kunnen plukken. Dat kan frustrerend zijn, maar *it’s part of the job*.’

Denk je dat de universiteitsbibliotheek er klaar voor is om een

‘Het woord innovatie gebruik ik liever niet, want het is mij te breed en te vaag’

‘startupcultuur’ te omarmen?

‘Ten eerste is het omarmen van een “startupcultuur” geen doel in zichzelf, want een universiteit is een universiteit en een startup is een startup. Maar beide zijn gericht op continu leren en verbeteren, dat is de kern. Iedereen in de bibliotheek wil onze gebruikers de best mogelijke service bieden, en mijn doel is om de beste methode te helpen vinden om dat te doen. Ten tweede moet je je realiseren dat iets dat perfect werkt op de ene plek, meestal niet op precies dezelfde manier werkt op een andere plek.’

‘Ik geloof in teams die niet gehinderd worden door afdelingsgrenzen’

Kun je daar een voorbeeld van geven?

‘De universiteit is, evenals andere grote organisaties, vrij log. Medewerkers zijn niet altijd beschikbaar en soms moet je twee maanden vooruit plannen als je iedereen tegelijkertijd in een zaaltje wilt krijgen. Dat is precies tegenovergesteld aan hoe een startup zou werken. Betekent dit dan dat de organisatie moet veranderen, zodat iedereen wél direct beschikbaar is, of ga je op zoek naar een methode die beter bij de organisatie past? Het is nooit

zwart-wit. Misschien is er wel een cultuuromslag nodig, maar dat mag nooit een doel op zich zijn. Wat we in mijn ogen echt zouden kunnen leren van succesvolle startups, is dat je jezelf aan het einde van de dag altijd afvraagt: was wat ik vandaag heb gedaan zinvol? Wat heb ik geleerd? Hoe kan ik dit verbeteren?’

En staat de bibliotheek dáár wel voor open?

‘Zeker. De bibliotheek staat open voor verandering en voor nieuwe dingen uitproberen, en is heel toegewijd naar haar gebruikers toe. Die houding, gecombineerd met een open blik en hard werken, zal ons uiteindelijk wel op het juiste pad brengen. Ik heb het gevoel dat we de tijdgeest ook mee hebben. “Falen” is tegenwoordig immers een modewoord, en soms lijkt het wel eens alsof iedereen denkt dat “leren van je fouten” een nieuwe ontdekking is. Wat toch een beetje vreemd is, want het is de kern van wat ons menselijk maakt. Ik denk dat we niet zozeer hoeven te leren hoe we fouten kunnen maken, maar dat we falen wel moeten toestaan en zelfs aanmoedigen.’

Verschildt de Israëlische werkhouding van de Nederlandse?

‘Die vraag is moeilijk te beantwoorden, want in Israël werkte ik voor volstrekt andere bedrijven dan waar ik nu werk in Nederland. Maar als je wat stereotypes wilt: Israëliërs maken langere werkdagen, maar Nederlanders werken veel efficiënter. Nederlanders denken dat ze heel direct zijn, maar Israëli zijn veel directer. Ik denk dat de gemiddelde Nederlander een Israëli lomp en onbeleefd zou vinden. Daarentegen is de Nederlandse werkcultuur rustiger en relaxter, en dat vind ik heel fijn!’

Waar zie je jezelf over vijf jaar?

‘Ik ben niet het type om vijf jaar vooruit te plannen. Vijf jaar geleden had ik niet kunnen bedenken dat ik nu in een Nederlandse universiteitsbibliotheek zou werken. Ik stel me zo voor dat m’n toekomstige baan in ieder geval iets met mensen te maken heeft, en met problemen vinden en oplossen op de best mogelijke manier.’

post-hbo ARCHIVISTIEK PROFESSIONAL NEXT LEVEL

Wil je up-to-date blijven van de laatste ontwikkelingen op het gebied van archivistiek? Ben je op zoek naar meer verdieping in je baan of wil je doorgroeien naar een nieuwe functie zoals adviseur digitale archivering of functionaris gegevensbescherming? De post-hbo Archivistiek geeft je een stevig en bruikbaar fundament onder jouw werkpraktijk. De combinatie van theoretische kennis en opdrachten uit de praktijk geeft je inzicht in de manier waarop je meer waarde kunt creëren voor jouw organisatie.

STUDIEPROGRAMMA

Het programma is opgebouwd uit Informatiemanagement, Archivistiek en Business IT & Management en duurt twee jaar.

Je krijgt een dag in de week les in onder meer:

- ▶ archiefrecht en privacy
- ▶ e-conservation en e-depot
- ▶ duurzame toegankelijkheid
- ▶ duurzaam beschikbaarstellen
- ▶ organiseren van informatie, databases en data analyse
- ▶ ontwikkelen van beroepsproducten

DIPLOMA

Na succesvolle afronding van de post-hbo ontvang je het diploma Archivistiek B en het hbo-certificaat Archivistiek van de Hogeschool van Amsterdam.

CONTACT

  06 - 211 58 210

 archiefschool@hva.nl

 hva.nl/archiefschool

[HVA.NL/ARCHIEFSCHOOL](https://hva.nl/archiefschool)

Raymond Snijders Senior informatiebemiddelaar
bij Hogeschool Windesheim

Is er meer aandacht voor **privacy** na één jaar **AVG**?

Op 25 mei 2018 trad de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) in werking. IP maakte toen een rondgang langs bibliotheken, archieven en erfgoedinstellingen om te zien hoe deze zich hierop hadden voorbereid. Nu, een jaar later, blijken er nog steeds heel veel vragen te zijn over de verwerking en bescherming van persoonsgegevens.

Voor wie het alweer vergeten was: de *Algemene Verordening Gegevensbescherming* (AVG) is de Nederlandse uitwerking van de Europese richtlijn – de General Data Protection Regulation (GDPR) – die burgers meer zeggenschap geeft over hun eigen persoonlijke data. Deze ‘Europese wet’ is op 25 mei 2018 in werking getreden, samen met de *Uitvoeringswet Algemene verordening gegevensbescherming* (UAVG) die specifiek voor de Nederlandse situatie een gedetailleerde invulling geeft aan de AVG. Hierbij moet je denken aan het formeel intrekken van de (vorige) Wet bescherming persoonsgegevens, het instellen van de Autoriteit Persoonsgegevens als toezichthouder maar ook het benoemen

van Nederlandse uitzonderingen op het niet mogen verwerken van bijzondere persoonsgegevens.

Belangrijkste bepalingen van (U)AVG

Met 99 artikelen in de AVG en 54 artikelen in de UAVG kun je gerust spreken van een uitgebreide en complexe privacywetgeving waarin veel details geregeld zijn. Je kunt echter op hoofdlijnen wel de belangrijkste bepalingen redelijk eenvoudig samenvatten:

- > Persoonsgegevens mogen alleen worden verwerkt in overeenstemming met de wet. Voor degene van wie de persoonsgegevens verwerkt worden moet het transparant zijn hoe en waarom de persoonsgegevens verwerkt worden. Deze persoonsgegevens mogen alleen verzameld worden met een gerechtvaardigd doel dat vooraf uitdrukkelijk moet zijn omschreven.
- > Verwerkt een organisatie of persoon persoonsgegevens? Dan moet de persoon van wie de persoonsgegevens worden verwerkt in ieder geval op de hoogte zijn van de identiteit van de organisatie of persoon die deze persoonsgegevens verwerkt (de zogeheten verwerkingsverantwoordelijke) en van het doel van de gegevensverwerking.
- > Als organisaties persoonsgegevens verwerken, dan moeten ze daarbij als uitgangspunt hanteren dat er niet meer gegevens verzameld en verwerkt worden dan strikt noodzakelijk is om het

‘Er zijn zorgen over de ruimte die nog gegeven wordt om persoonsgegevens te mogen verwerken’

doel te bereiken waarvoor ze verwerkt worden. De verwerkende organisatie of persoon moet ervoor zorgen dat de gegevens juist zijn en zo nodig worden geactualiseerd.

> De gegevensverwerking moet op een passende manier worden beveiligd. Voor bijzondere gegevens, zoals over ras, gezondheid en geloofsovertuiging, gelden extra strenge regels.

Een jaar later

Tijdens de behandeling van het voorstel voor de UAVG beloofde Sander Dekker, minister voor Rechtsbescherming, vorig jaar de ervaringen met betrekking tot de nieuwe privacywetgeving te gaan inventariseren. Begin april 2019 verstuurde hij een brief naar de Tweede Kamer met

het resultaat van deze inventarisatie. Volgens Dekker leven er nog steeds veel vragen over hoe de AVG en UAVG uitgelegd moeten worden en is er daarom een blijvende behoefte aan goede voorlichting en ondersteuning. In die behoefte wordt volgens de minister al grotendeels voorzien door de voorlichting die de Autoriteit Persoonsgegevens verstrekt, door koepel-, branche- en vakorganisaties maar ook door voorzieningen als een AVG helpdesk Zorg, Welzijn & Sport zoals het ministerie van VWS heeft ingericht.

Desondanks blijkt uit de inventarisatie dat er zorgen zijn over de ruimte die nog gegeven wordt om persoonsgegevens te mogen verwerken, zoals het plaatsen van foto's op de websites

van sportclubs. Dekker stelt dat er vaak meer ruimte is om dit te doen dan aangenomen wordt en dat het eveneens een kwestie van voorlichting is om niet alleen de beperkingen maar ook de mogelijkheden van de wetgeving duidelijk te maken.

Een ander punt dat naar voren komt is dat organisaties behoefte hebben aan meer duidelijkheid of men in specifieke gevallen de (U)AVG goed naleeft en of de eigen interpretatie dus wel de juiste is. Hiervoor verwijst de minister naar de mogelijkheid om (als sector of branche) een gedragscode op te stellen en deze te laten goedkeuren door de Autoriteit Persoonsgegevens.

Rondje langs de velden

Maar hoe zit het dan met de voorlichting die door de branche- of vakorganisaties gegeven wordt aan bibliotheken, archieven en erfgoedinstellingen? Wat is er bij deze informatie-instellingen gebeurd op het gebied van de implementatie van de nieuwe privacyregels? Zijn er knelpunten en onbeantwoorde vragen?

IP stelde die vragen aan een aantal bibliotheken, maar ook aan diverse branche- en vakverenigingen voor de bibliotheek- en archiefsector. Uit de antwoorden blijkt dat er, ook bij bibliotheken en archieven, nog veel vragen zijn over hoe er in de praktijk met de privacyregels omgegaan dient te worden.

KVAN en BRAIN

De Koninklijke Vereniging van Archivarissen in Nederland (KVAN) en de Branchevereniging Archiefinstellingen Nederland (BRAIN) constateren dat er een grijs gebied is tussen de Archiefwet en de AVG. De Archiefwet levert een verplichting op om te bewaren maar aangezien er geen archieven zijn zonder persoonsgegevens botst dat met de AVG. In de AVG wordt weliswaar (in artikel 89) een uitzondering gemaakt voor 'archivering in het algemeen belang, wetenschappelijk of historisch onderzoek of statistische doeleinden' maar is de verwerking onderworpen aan 'passende waarborgen in overeenstemming met deze verordening voor de rechten en vrijheden van de betrokkene'. En over wat die passende waarborgen zijn wordt nog steeds veel gediscussieerd.

'Er is een grijs gebied tussen de Archiefwet en de AVG'

Beide verenigingen hebben samen een werkgroep AVG in het leven geroepen om dit soort vraagstukken te adresseren. De werkgroep houdt zich thans bezig met het maken van een model privacy impact analyse (PIA) op de gezinskaarten van het bevolkingsregister 1920-1939. Deze zijn de afgelopen twintig jaar op grote schaal online gezet als veelgevraagde bron voor familie- en andere geschiedvorsers. Maar ze bevatten ook een bijzonder persoonsgegeven, de religie, van soms nog levende personen. Er wordt uitgezocht welke maatregelen er genomen moeten en kunnen worden om aan de AVG te voldoen. Het model moet een hulpmiddel voor archiefinstellingen worden, ook voor andere archieven met persoonsgegevens. Er is ook regelmatig overleg met de Autoriteit Persoonsgegevens.

Ook ontwikkelt de werkgroep AVG een richtlijn voor het zowel AVG- als Archiefwet-proof inrichten van je informatiehuishouding, zodat alle archiefbestanden vanaf hun ontstaan aan allebei voldoen. Alle casussen en vragen worden ook nog eens actief gedeeld via de website van het (openbare) Kennisnetwerk Informatie en Archief.

VOB en POI's

De Vereniging van Openbare Bibliotheken (VOB) verwijst naar de Provinciale Ondersteuningsinstellingen (POI's) voor inhoudelijke ondersteuning op privacygebied. Door de negen POI's is een werkgroep samengesteld die ervaringen deelt en kwesties uit de praktijk in gezamenlijkheid oppakt. De individuele POI's hebben elk eigen vormen van ondersteuning van de bibliotheken in hun werkgebied, uiteenlopend van een privacyservicedesk tot het organiseren van bijeenkomsten over privacygerelateerde onderwerpen.

In een handreiking op de eigen website verwijst de VOB overigens wel naar de 'Bibliotheek en privacy'-handreiking van de FOBID uit 2007. Deze zou geactualiseerd gaan worden naar aanleiding van de inwerkingtreding van de AVG, maar dit lijkt vooralsnog niet het geval te zijn.

Koninklijke Bibliotheek

De Koninklijke Bibliotheek heeft het afgelopen jaar de eigen processen en proce-

'Branche- en vakorganisaties zijn allemaal met spreekuren, communities, werkgroepen, vraagbakens of servicedesks aan de slag gegaan'

dures nagelopen en aangepast. Er is een 'AVG in 10 stappen'-project uitgevoerd, een Functionaris gegevensbescherming (FG) is benoemd en er zijn modellen voor verwerkersovereenkomsten en PIA's opgesteld. Op de website van de KB staat uitgebreid vermeld hoe er met persoonsgegevens omgegaan wordt en gebruikers kunnen eenvoudig verzoeken indienen om hun persoonsgegevens in te zien, te wijzigen of te verwijderen.

Er zijn het afgelopen jaar ook een beperkt aantal verzoeken tot het verwijderen van persoonsgegevens binnengekomen met betrekking tot de vermelding ervan in Delpher en de Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren (DBNL), aldus de FG van de KB. Aangezien er echter een uitzondering in de (U)AVG is opgenomen voor journalistieke doeleinden, waarbij de KB expliciet in de Memorie van Toelichting van de UAVG als voorbeeld wordt genoemd, is het recht tot verwijdering niet van toepassing. Daarom neemt de KB deze verzoeken niet in behandeling.

Veel aandacht is uitgegaan naar bewustwording binnen de eigen organisatie met een loket waar vragen gesteld kunnen worden, spreekuren om dieper op bepaalde vragen in te kunnen gaan en een elearningmodule om de basiskennis over privacy te verhogen. De Koninklijke Bibliotheek legt daarmee de nadruk op permanente voorlichting zodat in processen en systemen steeds vooraf nagedacht wordt over de verwerking van persoonsgegevens.

SURF

Hoewel hogescholen en universiteiten (en daarmee de hogeschool- en universiteitsbibliotheken) elk een eigen beleid voeren, heeft SURF – als organisatie waarin hoger onderwijsinstellingen met elkaar samenwerken – het afgelopen jaar 'AVG-ondersteuning' geboden aan de instellingen. Er zijn onder andere modellen voor verwerkersovereenkomsten en impact assessment ontwikkeld, een model privacybeleid en een stappenplan meldplicht datalekken. Alles wordt hierbij beschikbaar gemaakt via de SURF-website.

Daarnaast ziet SURF ook het belang in van het delen van kennis en ervaringen. Er is een wiki gemaakt met informatie

over de verschillende aspecten van de AVG, er worden regelmatig kennissessies georganiseerd en er is een trainingsmodule Privacy ontwikkeld. Informatiebeveiligers en privacy officers in het hoger onderwijs werken samen, en wisselen ervaringen uit, in een werkgroep SCIPR (SURF Community voor Informatiebeveiliging en Privacy).

Een van de onderwerpen die binnen hogescholen en universiteiten nu speelt is het voorlichten van onderzoekers over de gevolgen van de AVG voor hun onderzoek. Van het maken van duidelijke afspraken vooraf over het verzamelen van persoonsgegevens en het maken van een impact assessment tot het veilig opslaan, archiveren en verwijderen van persoonsgegevens na afloop van het onderzoek. Eén jaar na de invoering van de AVG begint nu pas een beetje duidelijk te worden wat er allemaal geregeld en gefaciliteerd moet worden om ervoor te zorgen dat aan de wetgeving voldaan wordt.

Nog lang niet klaar

De komst van de AVG en UAVG heeft het afgelopen jaar overduidelijk tot veel aandacht voor de bescherming van persoonsgegevens geleid. Het is een van de conclusies van minister Dekker naar aanleiding van de inventarisatie en het is ook duidelijk af te leiden uit het rondje langs de branche- en vakorganisaties. De (U)AVG is geen wetgeving die precies dicteert wat er in welke specifieke situatie geregeld moet gaan worden, maar is een algemene verplichting voor iedereen die persoonsgegevens verwerkt om zorgvuldig om te gaan met de belangen van betrokkenen.

Dat kan alleen door kennis en ervaringen uit te wisselen en gezamenlijk antwoorden te zoeken op soms lastige kwesties uit de praktijk. Het is niet voor niets dat de branche- en vakorganisaties allemaal met spreekuren, communities, werkgroepen, vraagbakens of servicedesks aan de slag zijn gegaan.

De behoefte aan uitwisseling van kennis, voorlichting en uitleg zal voorlopig wel blijven bestaan want één ding is zeker na één jaar AVG: bibliotheken, archieven en erfgoedinstellingen zijn nog lang niet klaar met het onderwerp privacy.

<

A wide-angle photograph of the interior of the European Parliament hemicycle. The room is semi-circular with a blue carpet featuring the European Union flag's stars. Rows of wooden desks and blue chairs are arranged in a semi-circle. A large yellow circle is overlaid on the top right corner of the image.

**Exclusieve
studiereis
Straatsburg**

Driedaagse studiereis met de KNVI-JI

**woensdag 18 t/m
vrijdag 20 september 2019**

Breng een bezoek aan:

- ★ Europees Hof voor de Rechten van de Mens
- ★ Europees Parlement
- ★ Raad van Europa

**Meld je aan via
KNVI.nl/agenda**

knvi

**Juridische
informatie**

Enorme stap om archiveren

Het Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging telt ruim 300.000 dossiers van personen die na de Tweede Wereldoorlog zijn onderzocht omdat ze werden verdacht van 'collaboratie'. In het project Tribunaal-archieven als Digitale Onderzoeks-faciliteit (TRIADO) worden de mogelijkheden om dit archief digitaal te ontsluiten onderzocht.

Het centraal
kaartsysteem
van het Centraal
Archief Bijzondere
Rechtspleging

Historische archieven bevatten een rijkdom aan informatie over personen, organisaties, gebeurtenissen, locaties en heel veel meer. De toegang tot het materiaal beperkt zich doorgaans tot enkele algemene aanduidingen: 'Correspondentie van de NSB in de periode van januari tot december 1934' of 'Ingekomen en uitgegane brieven van de Binnenlandse Strijdkrachten, 1945'. Volgens onderzoek van het ENUMERATE-project uit 2017 – uitgevoerd door Digitaal Erfgoed Nederland – is circa 11 procent van alle Nederlandse archieven gedigitaliseerd. Een nog kleiner percentage is daadwerkelijk digitaal te doorzoeken op elk woord in de tekst. Eenieder die wil weten wat er daadwerkelijk aan informatie in een archief is te vinden, moet

de stukken opvragen en er handmatig doorheen bladeren.

Er is allerlei computertechnologie voorhanden om grote hoeveelheden documenten – en vooral de informatie in deze stukken – digitaal doorzoekbaar te maken tot op bladzijdeniveau. Het gaat hierbij met name om software die de inhoud van tekstuele bronnen – getypte of gedrukte documenten, maar ook handgeschreven stukken – converteert naar machineleesbare tekst. Daarnaast kan software getraind worden om allerlei 'verrijkingen' toe te passen. Hiermee kunnen in een webomgeving 'filters' worden gemaakt waarmee gebruikers hun zoekresultaten kunnen verfijnen.

In 2016 startten het Nationaal Archief, Huygens ING, NIOD en Netwerk Oorlogsbronnen (NOB) het project Tribu-

Foto: Anne Reitsma

Edwin Klijn

Projectleider van TRIADO
en programmamanager van
Netwerk Oorlogsbronnen

voorwaarts toegankelijk te maken

naalarchieven als Digitale Onderzoeks-faciliteit (TRIADO). De bedoeling was om op basis van een steekproef uit het Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging (CABR) de mogelijkheden van digitale ontsluiting te verkennen door te experimenteren met 'proven technology', oftewel bestaande software, zowel open source als commercieel.

Twee pakketten getest

Een scan van een tekstdocument is voor een computer niet veel anders dan een vakantiefoto. Pas wanneer tekstherkenningssoftware de pixels transformeert naar letters en woorden, kan de tekst digitaal doorzoekbaar worden gemaakt. In TRIADO zijn tests gedaan met twee bekende OCR (Optical Character Recognition)-pakketten: Abbyy Finereader en Tesseract. Beide haalden de beste resultaten bij volledig getypte documenten zoals processen-verbaal en besluiten. Abbyy Finereader scoorde het best voor dit soort documenten: er werd een 'word error rate' (WER oftewel het percentage foutief omgezette woorden) gemeten van 15.62. Ter vergelijking: voor een kleine steekproef van historische kranten werd door de Koninklijke Bibliotheek een WER van 9 gemeten. Het mindere resultaat voor archiefmateriaal versus drukwerk valt grotendeels te verklaren door de conditie van het papier (doorslagen), gebrekkige typemachines en vervaagde inkt.

Voor een archief zoals het CABR, met een hoge informatiedichtheid en veel feitelijke vermeldingen van namen, plaatsen, datums en gebeurtenissen, is een WER van 15 hoog maar goed genoeg om een zoekfunctie omheen te bouwen en nadere verrijkingen aan te brengen. In TRIADO is vanwege

'In TRIADO zijn tests gedaan met twee bekende OCR-pakketten: Abbyy Finereader en Tesseract'

'Auto-classificatie heeft grote potentie om omvangrijke archieven digitaal nader toegankelijk te maken'

de privacygevoelige informatie in het CABR binnen een streng beveiligde omgeving gewerkt. Het was niet mogelijk om te experimenteren met software die wordt ingezet voor handschriftherkenning. In projecten zoals READ (read.transkribus.eu) worden hiermee inmiddels goede resultaten behaald.

Verschillen

Tests in TRIADO wezen uit dat voorbewerking van de scans door het zwarter maken van pixels die op inkt lijken ('darkening'), in combinatie met *machine learning* de kwaliteit van de machineleesbare tekst nog verder kan verbeteren. Met enige handmatige training leerde de computer zichzelf om te leren. Er werden meer fouten gemaakt, maar tegelijkertijd herkende de software ook meer woorden.

Interessant was het verschil tussen Tesseract en Abbyy. Tesseract heeft de neiging om van alles op een pagina letters en woorden te maken. Abbyy daarentegen laat twijfelgevallen buiten beschouwing en is erg goed in het omzetten van reguliere getypte tekst. Doordat Tesseract er heel veel extra letters en woorden bij verzint, scoort het lager in de WER-scores. Uiteindelijk herkent het soms wel woorden die Abbyy negeert. In technische termen: de 'precision' (percentage van de gevonden woorden dat correct is) van Abbyy is hoger, maar de 'recall' (percentage woorden dat kan worden teruggevonden) is lager. In TRIADO is ervoor gekozen met verschillende OCR-lagen (Abbyy, Tesseract, Tesseract darkened) te werken om het beste van alle drie methodieken te benutten.

Zoekfilter

Gebruikers zoeken doorgaans op namen van personen, organisaties, ge-

beurtenissen, locaties en datums. Door deze elementen in de machineleesbare tekst te detecteren, kunnen er zoekfilters worden ontwikkeld. Een experiment in TRIADO om met 'named entity'-software Frog-NER alle woorden met een naam uit de tekst te halen, leverde matige resultaten op: oude Nederlandse spelling en ook Duitse woorden in de tekst leidden tot hoge foutenmarges. Het automatisch herkennen van datums bleek wel goed mogelijk. Uit een kleine test met namen uit de Nationale Database Vervolgings Slachtoffers (NDVS) – een databe-

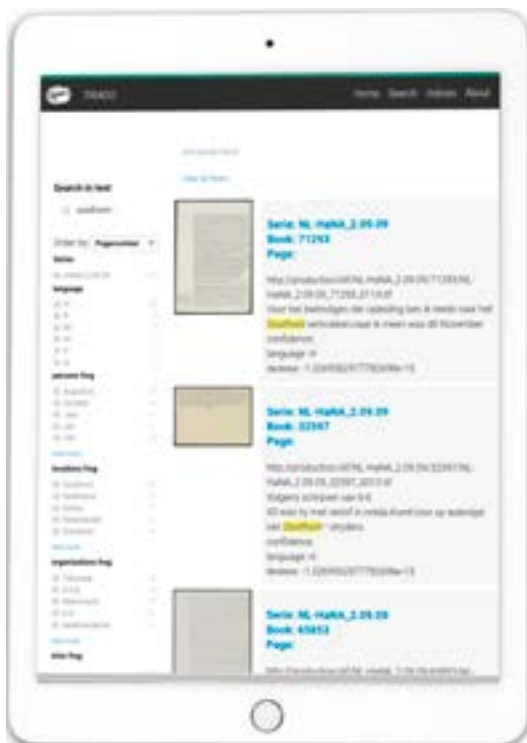
Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging

Het Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging (CABR) is het meest geraadpleegde Tweede Wereldoorlog-archief in Nederland. Het omvat de dossiers van circa 300.000 personen die verdacht werden van collaboratie met de Duitse bezetter. Dit justitiële archief, beheerd door het Nationaal Archief, bestrijkt circa vier strekkende kilometer aan processen-verbaal, dagvaarding, inlichtingenformulieren, besluiten, cassatieverzoeken, lidmaatschapskaarten van collaborerende instellingen en allerlei onderliggende bewijsstukken zoals foto's en brieven. Veel is getypt, maar het CABR bevat ook handgeschreven stukken en formulieren waarin beide worden gecombineerd. Op dit moment is het archief beperkt openbaar en alleen ontsloten op de naam van de verdachte. Voor meer informatie: tinyurl.com/yxs2k3ee; over de ontstaansgeschiedenis van het CABR: tinyurl.com/ycumpjo7.

Slotconferentie over TRIADO

Op 13 september organiseert het Netwerk Oorlogsbronnen een slotconferentie over TRIADO. Meld u op oorlogsbronnen.nl aan voor de nieuwsbrief en blijf zo op de hoogte.

Leeg inschrijfformulier van de Waffen SS

Screenshot van de demonstrator

stand van het Herinneringscentrum Kamp Westerbork en het Joods Cultureel Kwartier met de namen van circa honderdduizend personen – konden in de bijna veertien meter testmateriaal middels een simpele zoekactie al enkele slachtoffers worden geïdentificeerd. De verwachting is dat het matchen van de machineleesbare tekst aan bestaande databestanden zoals bijvoorbeeld de WO2-thesaurus, GeoNames en Wikidata, de digitale toegang tot het materiaal en de verbindingen naar andere informatiebronnen aanzienlijk kan verbeteren.

Autoclassificatie

Een van de belangrijkste onderdelen van TRIADO was de test met het automatisch herkennen van soorten documenten (autoclassificatie). Voor 28 type documenten zijn handmatig voorbeelden verzameld. Vervolgens is de computer getraind om op basis van deze voorbeelden soortgelijke documenten in de rest van de dertien meter te herkennen.

De software heeft zichzelf verder getraind met de gevonden resultaten (*deep learning*). In eerste instantie werd zeventig procent van de documenten correct herkend. Machine learning leverde een verbetering op van circa tien procent. De computer vertoonde opvallend menselijke trekjes: processen-verbaal en getypte correspondentie werden vaak door elkaar gehaald, gedrukte lidmaatschapskaarten konden daarentegen goed worden onderscheiden. Conclusie: autoclassificatie heeft grote potentie om omvangrijke archieven digitaal nader toegankelijk te maken.

Topic modelling

Topic modelling-software analyseert machineleesbare tekst uit documenten en vat het samen in enkele veelvoorkomende steekwoorden. Een van de bijkomstige voordelen van topic modelling is dat door de OCR foutief omgezette woorden er eenvoudig kunnen worden uitgefilterd omdat ze vaak niet meer dan eenmaal voorkomen. Wat overblijft is bijvoorbeeld het volgende: *Topic #17: groningen landwachters <naam> <naam> gearresteerd slochter-*

en <naam> siddeburen ondergedoken woning landwacht <naam> arrestatie <naam> overgebracht onderduikers west gemeente <naam> schildwolde duitsland onderduiker huiszoeking getuige landbouwer personen boerderij wonende <naam> <naam>

Op basis van deze staccato karakterisering (de namen zijn weggelaten) kan je als gebruiker al een goede indruk krijgen waar de hieraan gekoppelde documenten over gaan. In dit geval een proces-verbaal over een voorval waarbij enkele Groningse Landwachters – hulppolitiemannen gerekruteerd vanuit de Nationaal Socialistische Beweging – verdacht worden van hulp bij het oppakken van onderduikers.

Digitaal ontsluiten van archieven

Na afloop van alle experimenten is er een demonstrator gebouwd. Wie nu zoekt op ‘Oostfront’, krijgt in een paar seconden 619 treffers met verwijzingen naar documenten waar dit woord gebruikt wordt. Dit is een wereld van verschil met de huidige situatie waarin het CABR alleen op dossierniveau is ontsloten op naam van verdachte. Het TRIADO-project is nog niet afgelopen. Tot juli zal NIOD-onderzoeker Ismee Tames verkennen welke toegevoegde waarde het digitaal ontsluiten van het CABR voor de wetenschap heeft. Nu al, met alle onvolkomenheden, kan geconcludeerd worden dat de inzet van digitale technologie een immense stap voorwaarts betekent bij het toegankelijk maken van archieven. Niet alleen ligt voor het eerst toegang tot op paginaniveau binnen bereik, ook biedt machineleesbare tekst uitstekende aanknopingspunten om de informatie in verschillende archieven aan elkaar te koppelen. Zover zijn we nog niet. Eerst moet er meer gedigitaliseerd worden en vooral machineleesbaar gemaakt.

Lees verder

- > Onderzoeksrapport TRIADO, zie www.oorlogsbronnen.nl/rapport-triado-verrijkingfase
- > Projectpagina: tinyurl.com/yyccqj8m

Zoeken en vinden:

Foto: Eef Evers

'Iedereen kan het'

Annemarie van Campen

Het thema 'zoeken en vinden' dekte volgens moderator Annemarie van Campen niet de lading van de VOGIN-IP-lezing op 21 maart jl. 'Er is dit jaar een werkwoord bij gekomen: **checken.**' Gelijk had ze. Het programma liet zien aan welke veranderingen de informatiesector onderhevig is.

Vincent M.A. Janssen

Redacteur van IP en freelance
informatieprofessional

Ok voor de zevende editie van de VOGIN-IP-lezing moesten de bezoekers in de Openbare Bibliotheek Amsterdam weer lastige keuzes maken. Werd het bijvoorbeeld een aantal lezingen over *data science* of toch een workshop zoekmachinemarketing? Ongeacht de keuze die de bezoeker maakte, hij werd door de keynotes in ieder geval getrakteerd op een portie factchecking en data(visualisatie).

Personalisatie

Op het programma stonden deze keer een aantal heuse *data wizards*. Neem

Daan Odijk, *lead data scientist* bij RTL. Hij liet zien hoe bij zijn werkgever data en kunstmatige intelligentie worden ingezet om voorspellingen te doen over kijkersaantallen. Het weer, de seizoenen, feestdagen, voetbalwedstrijden; het is allemaal van invloed op het kijkgedrag. Verder gebruikt RTL data om zoveel mogelijk inzicht te krijgen in de behoeften van haar gebruikers. ‘Hiervoor hoef je maar te kijken naar de zoekresultaten van ons dochterbedrijf Videoland; die geven een schat aan informatie,’ legde Odijk uit. ‘Gebruikers zoeken bijvoorbeeld op *Game of Thrones*, een serie die Vi-

ontwaardigd. Maar ontkomen aan een gepersonaliseerd web lukt haast niet meer. Paula Kassenaar van de online fashion store Zalando liet in haar lezing zien hoe zij de webshop slimmer maakt met de nieuwste software: ‘Koop je een broek? Dan beveelt Zalando je meteen een bijpassend paar schoenen aan.’ Zo wordt de consument verleid om meer te gaan kopen.

Ovengerechten

Data worden niet alleen gebruikt om meer omzet te genereren. Spreker Marieke van Erp (Digital Humanities Lab van de KNAW) maakte een

‘Uit acht miljoen krantenberichten kwamen maar liefst 27.000 recepten tevoorschijn’

den, kwamen maar liefst 27.000 recepten tevoorschijn. De eerste analyses laten zien dat met name ovengerechten, kerstrecepten en vegetarisch eten het populairst waren.

De volgende stap is om deze data te verrijken en te koppelen aan andere informatiebronnen, bijvoorbeeld Wikipedia. Vooralsnog een lastige klus. In de digitale encyclopedie is namelijk weinig te vinden over etenswaren. Congresbezoeker Michel Wesseling, werkzaam voor Wikimedia Nederland, weet dit aan de scheve man-vrouwverhouding van bijdragers aan de online encyclopedie: ‘88 procent

Daan Odijk

Paula Kassenaar

Marieke van Erp

deoland niet aanbiedt. Die data gaan dan vervolgens naar ons aankoopteam om te kijken of ze de collectie nog beter kunnen laten aansluiten op de interesses van de gebruikers.’

De gebruikersdata worden ook ingezet om het aanbod te personaliseren. ‘Persoonlijke aanbevelingen leiden tot aantoonbaar meer views,’ weet Odijk. Toch zit niet iedereen op deze personalisatie te wachten. ‘Het schrikt mij enorm af om nu nog RTL of Videoland te gebruiken, als ik jouw verhaal hoor,’ reageerde een toeschouwer ver-

dataset van oude recepten. Waarom? ‘Wij [Marieke van Erp, Melvin Wevers en Hugo Huurdeman] zijn *foodies* en dol op eten’. Tijdens haar lezing liet zij zien hoe er de afgelopen decennia is geschreven over eten: ‘Hoe werd er in het verleden bijvoorbeeld gekeken naar gezond eten? Die informatie kan weer reuze interessant zijn voor diëten,’ zegt Van Erp. Zij liet vijftig jaar aan recepten uit de Delpher-krantencollectie met de nieuwste taaltechnologie analyseren. Uit de acht miljoen krantenberichten die doorzocht wer-

van de Wikipedianen is man. Zij bepalen dus grotendeels wat encyclopediewaardig is. En dan krijg je vooral “mannenonderwerpen”, aldus Wesseling.

Muzikale schatten

Naast de culinaire wereld was er tijdens deze VOGIN-IP-lezing ook aandacht voor muziek als onderwerp van data-onderzoek. Folgert Karsdorp (taalwetenschapper bij het Meertens Instituut) en Mike Kestemont (assistent professor in de literatuur bij de

Universiteit Antwerpen) ontwikkelden een ‘deep learning-model’ dat rapteksten genereert. Het algoritme heeft hiervoor duizenden hiphopteksten geanalyseerd. Om aan te tonen hoe goed hun model werkt, namen zij de proef op de som op Lowlands. Festivalbezoekers ondergingen daar een soort Turingtest; zij moesten raden welke tekst geschreven was door een computer en welke door een mens. Slechts 61 procent van de antwoorden was correct. ‘Deelnemers deden het amper beter dan de gokkans,’ aldus de onderzoekers. Het VOGIN-IP-publiek deed het niet veel beter. Van de vier teksten

maakt in Google. ‘Doen we dat niet, dan ben ik bang dat digitale muzikale schatten in de vergetelheid raken.’

Datavisualisatie

Het communiceren van data is weer een heel andere tak van sport. Daar heb je bijvoorbeeld journalisten voor nodig. Een hiervan is keynote-spreker Frédéric Ruys, bekend van de VPRO-documentaireserie *Nederland van Boven*. Hij deed het werk van een datajournalist eenvoudig klinken: ‘Ik maak plaatjes.’ Maar daarvoor gebruikt hij wel gigantische en complexe datasets. Hij visualiseerde onder

van open bronnenonderzoek te demonstreren. ‘Identificeren, checken, verspreiden; dat zijn de taken van het onderzoekscollectief Bellingcat,’ aldus Higgins. Tijdens zijn lezing liet hij bijvoorbeeld zien hoe zijn collega’s ‘*Netherlands’ most wanted*’ Shahin Gheiybe – veroordeeld voor een dubbele poging tot moord – wisten te lokaliseren aan de hand van de stand van de bloemen op een Instagramfoto. Higgins’ boodschap is inmiddels alom bekend: ‘Iedereen kan het’. Met een laptop, een wifiverbinding en engelen-geduld kun je verborgen dataschatten zoeken en vinden. <

Cynthia Liem

Mike Kestemont en Folgert Karsdorp

Frédéric Ruys

Foto's: Eef Evers

die zij kregen voorgelegd, wisten ze slechts in twee gevallen correct te raden door wie deze gemaakt was. Behalve rap stond ook klassieke muziek op het programma. Cynthia Liem, pianist en onderzoeker bij de TU Delft, maakt zich zorgen dat klassieke muziek slecht vindbaar is op het web. Zo zijn verschillende uitvoeringen van eenzelfde muziekstuk vaak niet van elkaar te onderscheiden in de metadata. In haar lezing liet zij zien hoe zij dit soort muziek verrijkt met bijvoorbeeld krantenberichten en beter vindbaar

‘Voortvluchtige lokaliseren aan de hand van de stand van de bloemen op een Instagramfoto’

andere potentiële dijkbreuken in Nederland, alsook een 3D-model van het Anne Frank Huis. Naast datavisualisatie is er nog een vaardigheid die de journalist van vandaag dient te beheersen: OSINT. Oftewel Open Source Intelligence. Daarom werd deze dag afgesloten met een keynote van Bellingcat-oprichter Eliot Higgins. Zijn collega-factcheckers Henk van Ess en Christiaan Triebert stonden al eerder op het podium van de VOGIN-IP-lezing, dit jaar was het aan Higgins om de mogelijkheden

→ Wil je zelf ook een digitale detective worden? Dan kun je binnenkort in de leer bij Bellingcat. Zij hebben namelijk grootse ambities in Nederland. In een speciaal interview met Eliot Higgins vroeg IP naar de plannen van het platform in ons land. Zie volgende pagina.

Eliot Higgins

Eliot Higgins:

'Ik merk dat Nederlanders me soms op straat herkennen'

Eliot Higgins, oprichter van onderzoeksplatform Bellingcat, lichtte tijdens zijn keynote op de VOGIN-IP-lezing al een tipje van de sluier op: Bellingcat opent een kantoor in ons land én gaat in een aantal Nederlandse steden workshops geven. IP vroeg hem naar zijn plannen.

Nederland heeft last van Bellingcat-koorts, mede dankzij het MH17-onderzoek en de recent verschenen documentaire *Bellingcat - Truth in a post-truth world*. En dat gaat niet onopgemerkt voorbij aan Higgins: 'Ik merk dat Nederlanders me nu soms op straat herkennen. Heel vreemd. Voorheen gebeurde dat alleen in Groot-Brittannië.' Hij zal hieraan moeten wennen, want het onderzoeksinitiatief gaat dit jaar uitbreiden naar Nederland.

Voor de hand liggende keuze

Waarom Nederland? 'Toen we rond 2018 begonnen na te denken over een nieuw kantoor, kregen we vanuit Nederland al veel verzoeken om samen te werken. Die verzoeken kwamen van organisaties als universiteiten en nieuwszenders. Aangezien we al samenwerken met het Internationaal Strafhof in Den Haag, leek deze stad een voor de hand liggende keuze om ons kantoor te vestigen. In juni moet dit gaan gebeuren.'

'Nederland staat zeker in de top vier van bijdragers aan het platform'

De keuze voor Nederland had volgens Higgins niets te maken met een subsidie van de Nationale Postcode Loterij. 'Dat geld komt natuurlijk wel goed van pas bij de opening van ons nieuwe kantoor. Maar we krijgen ook geld uit andere hoeken, zoals van de Zweedse loterij. En ons onderzoek in Jemen blijkt ook heel populair te zijn onder sponsors.'

Onvoldoende onderzoeksvaardigheden

De Nederlandse journalistiek kan – ondanks haar goede reputatie – nog veel leren van Bellingcat, meent Higgins. Ze gaan daarom jaarlijks tien vijfdaagse workshops organiseren. In deze trainingen wil Higgins verder kijken dan individuele onderzoeksvaardigheden. 'Als je als nieuwsorganisatie open bronnenonderzoek echt goed wilt uitvoeren, zijn de huidige vaardigheden van individuele journalisten niet voldoende. Je moet toegewijde onderzoeksteams oprichten. Ook op lokaal niveau. Daarom hopen wij nieuw leven te kunnen blazen in de lokale,

Nederlandse onderzoeksjournalistiek. Dat is een belangrijk doel van onze trainingen.'

Trainers weggekaapt

De workshops die Bellingcat over de hele wereld geeft, zijn een succes. Maar dat heeft ook een keerzijde, weet Higgins. Nu redacties van bijvoorbeeld de BBC en de *New York Times* eigen 'mini-Bellingcat-afdelingen' oprichten, nemen zij de vrijwilligers van Bellingcat zelf in dienst. Dit zag Higgins bijvoorbeeld gebeuren met een van zijn bekendste trainers, Christiaan Triebert. Hij werkt sinds afgelopen maart voor de *New York Times*. 'Het roept bij mij gemengde gevoelens op. Het doel van Bellingcat is het opzetten van onderzoeksjournalistiek. En dat lukt goed. Maar het is jammer om mensen te zien gaan. We beschouwen hun nieuwe werkgevers niet als concurrenten, hè, want we zijn zelf geen mediabedrijf. We richten ons vooral op onderzoek, methodiek en training.'

Goed op orde

Higgins merkt dat Nederland Bellingcat een warm hart toedraagt. Volgens hem staat ons land 'zeker in de top vier van bijdragers aan het platform'. Heeft hij al ideeën over het volgende land waar ze een kantoor zullen openen? Zover zijn ze voorlopig nog niet, zegt Higgins. 'Duitsland is een optie. Maar eerst moeten we ervoor zorgen dat we in Nederland alles goed op orde hebben.'

BMO-congres revisited

Op 11 april jl. organiseerde BMO, de beroepsvereniging voor mediathecarissen in het onderwijs, haar jaarcongres in De Reehorst in Ede. Tijdens de lunchpauze werd ik aangesproken door een blonde dame. Ze vertelde dat ze voor het eerst het congres bezocht: 'Ik dacht altijd dat het een suffige club was, maar dat is helemaal niet zo!' Zelf beschouw ik, na ruim een kwart van mijn beroepsleven te hebben gewerkt als mediathecaris, mijn beroep allerminst als 'suffig'.

Sterker nog, het is 'very much alive and kicking!'

Mediawijsheid, een van de kernactiviteiten van de mediatheek, staat als nooit tevoren in de belangstelling. Doordat Curriculum.nu mediawijsheid als kernvak aanmerkt, lijkt het erop dat de status van mediawijsheid verandert van vrijblijvend naar verplicht.

Een belangrijke stap in de verbetering van mediawijsheid van leerlingen én docenten.

Tijdens het congres werden de resultaten van de projectgroepen

Mediatheek van
De Noordgouw

mediawijsheid, professionalisering, leesbevordering en PR gepresenteerd. Zo werd gepleit voor het delen van lesmateriaal. Door het uitwisselen van ervaringen en het geven van feedback op lessen wordt bovendien de professionaliteit van de mediathecaris verbeterd. Gelet op de diversiteit in opleiding en ervaring van mediathecarissen is het belangrijk dat iedereen zelf de benodigde kennis kan kiezen. Het gepresenteerde overzicht van opleidingen, gericht op onze beroepsgroep, sluit daar prima op aan. Voeg daarbij de Kwaliteitskaart, waarmee de producten en diensten van de mediatheek kunnen worden gescand. De uitkomsten geven een goed beeld van de sterke en minder sterke kanten van de dienstverlening en vormen daarmee een belangrijk uitgangspunt voor mogelijke verbetering ervan.

Naast mediawijsheid is leesbevordering een van de kernactiviteiten van de mediatheek. Het hebben van een aantrekkelijke boekencollectie is één. Een geslaagde match maken tussen boek en lezer is twee. Het sleutelwoord hierbij is een goede afstemming tussen docenten en de mediatheek. De mediathecaris de school in als promotor of zelfs accountmanager van de mediatheek!

Tineke van Ommeren, voorzitter BMO en mediathecaris bij De Noordgouw in Heerde

Marleen Stikker keynotespeaker Archiefdagen 2019

Marleen Stikker, directeur van Waag Technology en Society, verzorgt dit jaar de openingslezing van de Archiefdagen.

If You Can't Open It, You Don't Own It' (Maker's Bill of Rights) is Marleen Stikkers credo. Zij is actief betrokken bij de Open Design- en Creative Commons-beweging en gelooft dat de samenleving open technologieën nodig heeft om maatschappelijke uitdagingen aan te gaan.

Als 'burgemeester' van De Digitale Stad ontwikkelde Marleen Stikker in 1993 de eerste gratis toegangspoort en virtuele gemeenschap op het internet. In 1994 startte zij Waag, een onderzoeksinstituut voor creatieve technologie en sociale innovatie. Waag richt zich op *public research* waarin de maatschappij het onderzoeksveld is. Marleen is tevens lid van de Europese Horizon 2020-commissie 'High-level Expert Group for SRIA on innovating Cities' / DGRResearch en van AcTI Nederlandse academie technologie & innovatie.

In 2018 was Marleen te gast bij

het VPRO-programma *Zomergasten*. Tijdens de uitzending van *Zomergasten* constateerde zij dat Nederland vol zit met 'werkelijkheidsmensen' maar dat zijzelf meer een 'mogelijkhedenmens' is. In onze uitnodiging aan Marleen schreven we dat we als archiefprofessionals al gauw geneigd zijn om als werkelijkheidsmensen naar ons vak te kijken. We houden ons graag vast aan wat ons bekend en vertrouwd is. Komen maar moeilijk los van de papieren paradigma's. Hangen sterk aan de wetgeving die ons werk inkadert. Tegelijkertijd schuurt en knelt dat in deze tijd vol nieuwe mogelijkheden. Daarom hebben we Marleen gevraagd om als 'mogelijkhedenmens' te kijken naar de archieffunctie in de gedatificeerde samenleving. Hoe kan zich de rol ontwikkelen van archiefprofessionals en archiefinstellingen in een samenleving die zichzelf dagelijks en uitputtend documenteert, maar daarbij misschien alleen laat zien wat ze wil laten zien? Wat kunnen principes van social design en het concept van een nieuwe *commons* betekenen voor de manier waarop we omgaan met archieven en erfgoed? Hoe verhoudt zich dat met het feit dat archiefinstellingen in Nederland grotendeels overheidsinstellingen zijn die het overheidsgeheugen bewaren en vooral vanuit een overheidsperspectief naar de waarde van archieven kijken? Marleen kennende geeft ze ons genoeg stof tot nadenken mee!

Marleen Stikker

Foto: Waag

Foto: ECHR

Driedaagse studiereis Straatsburg

Van 18 tot en met 20 september organiseert de KNVI-teressegroep Juridische Informatie een driedaagse studiereis naar Straatsburg. Op het programma staan rondleidingen en presentaties bij de grote Europese instellingen: Europees Hof voor de Rechten van de Mens, Europees Parlement en de Raad van Europa. Voor busvervoer en hotelaccommodatie wordt gezorgd. De eigen bijdrage voor KNVI-leden is 250 euro en voor niet-KNVI-leden 350 euro. Deelnemers kunnen zich tot en met vrijdag 31 mei aanmelden via KNVI.nl/agenda.

Social robotics event

Robots worden niet meer alleen ingezet in fabrieken. Inmiddels zijn ze ook regelmatig thuis, op vliegvelden, in zorginstellingen en op scholen te vinden. Deze 'social robots'

bieden nieuwe oplossingen en kansen.

Op 14 juni organiseren de KNVI en de Hogeschool Utrecht een 'Social Robotics Event'. Deelnemers maken kennis met Social Robots, onder leiding van Tamar Neter, robot-evangelist en oprichter van RobotWise, en Matthijs Smakman, hogeschooldocent en promovendus.

Niet alleen kunnen deelnemers de robots programmeren en gebruiken, ook krijgen ze twee lezingen over sociale robots voorgeschoteld en wordt een toekomstvisie voor een wereld met social robotics geschetst. Meer informatie en aanmelden via KNVI.nl/agenda.

Crowdmanagement in bibliotheken

In samenwerking met het vakblad IP organiseert de KNVI-teressegroep Onderwijs & Onderzoek op 6 juni in Amsterdam een themamiddag over crowdmanagement in bibliotheken. Bibliotheken hebben te maken met grote aantallen bezoekers en studenten. Hoe zorg je ervoor dat deze grote groepen mensen een prettige ervaring hebben? Diverse aspecten van crowd-

management in bibliotheken komen aan bod. Hoe kan bijvoorbeeld de architectuur en inrichting van een gebouw een bijdrage leveren? Welke techniek en software zijn beschikbaar om bezoekers te faciliteren? En welke regels en protocollen worden gebruikt om de studiezaal optimaal te gebruiken? Meer informatie en aanmelden via KNVI.nl/agenda.

Foto: Roos Aldershoff

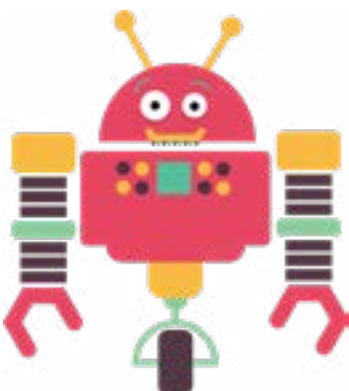
Save the date: 14 november Smart Humanity

Houd donderdag 14 november alvast vrij in je agenda, want dan is Smart Humanity 2019! We zijn dit jaar te gast bij de OBA in Amsterdam. Het centrale thema is 'Shape your own future!'. Houd de speciale website in de gaten voor de sprekers en het programma: www.smart-humanity2019.knvi.nl.

Foto: Jenniferjoan, CC BY 2.0

Abbeelding: DavidRockDesign via Pixabay

BOUW VERHALEN MET LINKED DATA

Martijn Kleppe

Hoofd Onderzoek
van de Koninklijke Bibliotheek

De afgelopen jaren zijn veel organisaties druk geweest met het omzetten van hun digitale collecties naar linked (open) data. Dit stelt je in staat om collecties te verbinden, zonder dat data gekopieerd hoeft te worden naar één centrale database. Een ander voordeel van linked data is dat je de links kunt bevragen. Lang bleef dat laatste abstract en ingewikkeld voor me. Ik zag de potentie maar omdat je voor het bevragen ingewikkelde SPARQL-queries moest schrijven, haakte ik af. Tot nu.

Data Stories

Ik kon die queries niet schrijven en kan het nog steeds niet, vooral omdat ik de datastructuur van de verschillende bronnen niet ken. Maar tegenwoordig zijn er steeds meer manieren die je helpen om bestaande queries aan te passen. Vergelijkbaar met Jupyter Notebooks heeft de Nederlandse startup Triply 'Data Stories' ontwikkeld. Dit zijn HTML-pagina's met voorgeprogrammeerde SPARQL-queries, die de resultaten visualiseren in tabellen, kaarten of grafieken.

Data Stories wordt door het Netwerk Digitaal Erfgoed (NDE) aangeboden aan de partners in het netwerk, waaronder de KB. Binnen het NDE wordt er immers vol op ingezet om het voor gebruikers nog makkelijker te maken om de schatten in onze digitale collecties te vinden.

Eenvoudig in gebruik

De begeleidende tekst van Data Stories helpt je de datastructuur te begrijpen en laat je eenvoudig de query aanpassen. Een prachtig voorbeeld is de Data Story 'Maritieme Bronnen' waarin het Huygens Insti-

Niet iedereen kan queries schrijven. Daarom zijn er steeds meer manieren die je helpen om bestaande queries aan te passen.

Een fijne hulp is bijvoorbeeld 'Data Stories', ontdekte Martijn Kleppe.

tuut voor Nederlandse Geschiedenis, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Rijksmuseum, Scheepvaartmuseum en Zuiderzeemuseum bronnen samenbrengen rond de VOC (zie bit.ly/maritiemebronnen).

Bij de Koninklijke Bibliotheek zijn we ook aan het experimenteren met het opzetten van Data Stories in de Triply-omge-

ving van het NDE. Sinds kort zijn verschillende bibliothecaire datasets beschikbaar als linked data en als experiment zijn we aan de slag gegaan met de vraag: 'Hoeveel vrouwen schreven in de jaren '60 boeken over dieren?'

Data.bibliotheken.nl

Het is dan de kunst om de vraag uit elkaar te trekken en te bekijken welke data je nodig hebt. In dit geval willen we iets weten over: 1. boeken, 2. jaar van verschijning en 3. dieren. Deze gegevens zijn beschikbaar in verschillende databronnen via data.bibliotheken.nl, het linked data-platform van de KB. Het werd alleen ingewikkeld met het vierde onderdeel: vrouwen. Omdat wij nergens het geslacht van de auteur beschrijven. Maar dan komt de kracht van linked data. Er zijn immers verschillende bronnen elders op het web die dat wel weten én die ook aanroepbaar zijn met SPARQL. Benieuwd naar het resultaat? Neem zelf maar een kijkje op bit.ly/datastoryKB. En pas vooral de query aan om andere resultaten te genereren.

Kan ik dan nu helemaal uit de voeten met SPARQL? Ja en nee. Ja omdat ik het nu kan aanpassen. Nee, omdat ik nog niet zelf een data story kan maken met mijn eigen vraag. Maar nu ik weet hoe ik de queries kan aanpassen, moet het me ook lukken om ze zelf te maken. Toch? ■

Meer leren

Wil je meer weten over de mogelijkheden van SPARQL en Data Stories? Zie dan dit webinar van het Kadaster: bit.ly/webinarKadaster. Wil je ook aan de slag gaan met datastories in de NDE-omgeving, stuur dan een mailtje naar tech@netwerkdigitaalerfgoed.nl.

VAN COMMUNICATIEADVISEUR NAAR ADVISEUR DIGITALE INFORMATIE

Migiza Victoriashoop kwam erachter dat de rol van mediator tussen de bedrijfsvoering en de IT haar op het lijf geschreven is. Door de snelle ontwikkelingen blijft ze constant leren.

Het verhaal van Migiza Victoriashoop begint bij Nudge, een startup die zich bezighoudt met duurzaamheidscampagnes voor grote bedrijven en overheden. Met een studie Communicatiewetenschap en Business Administration op zak ging ze hier in 2016 aan de slag als project- en communicatiemanager. Na haar komst werd er een nieuw customer relationship management (CRM)-systeem geïmplementeerd. 'Maar toen bleek dat nog niet alles werkte; je kon er bijvoorbeeld niet goed in zoeken.'

Samen met haar leidinggevende bracht ze de wensen voor het functioneel beheer in kaart en vervolgens fungeerde ze als mediator tussen de bedrijfsvoering en de IT, die het CRM-systeem zou aanpassen. Die rol van tussenpersoon bleek haar zo goed te liggen dat ze zich ook met de website van haar organisatieonderdeel ging bezighouden. 'Heel leuk om over de inrichting van de site na te denken en een vertaalslag te maken naar de IT-kant.' Het was duidelijk: dit werk smaakte naar meer. Na bijna twee jaar Nudge ging ze op zoek naar een bedrijf waar ze als 'nieuweling op het gebied van informatiemanagement' aan de slag kon.

Nieuwe baan

Dat bedrijf werd Doxis Informatiemanagers. Hier werkte Migiza mee aan verschillende pro-

AVG. De ervaringen van mijn eerdere banen kan ik hier samenvoegen. Verder denk ik mee over allerlei ontwikkelingen binnen het Waterlands Archief, zoals de komst van een e-depot.'

Menskant

Voor de 'menschkant' van haar werk vraagt grote aandacht. 'Neem de uitrol van een zaakstelsel. Het gaat erom de mensen die ermee gaan werken enthousiast te krijgen, ook na de zoveelste verandering of de zoveelste implementatie.' Hier komt haar studie Communicatiewetenschap goed van pas: 'Welke boodschap zend je uit naar welke mensen.' Maar ook profiteert ze van Business Administration. 'Ik ben druk bezig met de processen in kaart te brengen en hoe je de missie binnen de organisatie strategisch gaat uitzetten.'

Tips

Heeft Migiza tot slot tips voor informatieprofessionals die een functie als intermediair tussen gebruiker en IT

ambieën? 'Luisteren en doorvragen,' zegt ze. 'Want men kan vanuit de bedrijfsvoering bepaalde wensen hebben – en dan blijkt dat niet altijd een op een te vertalen naar de IT-werkwijze die binnen de organisatie gebruikt wordt. En andersom: soms zeggen IT'ers net wat te makkelijk dat iets niet kan. Maar vaak blijkt het dan iets genuanceerder te liggen.'

Een laatste tip is verwachttingsmanagement: 'Soms is iets wel mogelijk, maar dan zou er een programma voor geschreven moeten worden. En dat nieuwe programma kan weer ongewenste gevolgen hebben voor de IT-werkwijze en daarmee voor de gehele organisatie. Kortom, verwachtingen moet je wel managen,' zegt Migiza lachend. Ze heeft haar droombaan gevonden. ■

jecten. 'Zo was ik betrokken bij de implementatie van een kwaliteitssysteem bij Rijs-waterstaat.' Na tien maanden vooral de rol van procesbegeleider en informatiespecialist te hebben vervuld, merkte ze dat de inhoudelijke kant haar meer aantrok. 'Ik wilde me gaan richten op de informatiehuishouding binnen organisaties.' Een nieuwe baan vond ze al snel. Sinds december 2018 werkt ze als adviseur Digitale Informatie bij het Waterlands Archief.

'Het werkgebied van het Waterlands Archief bestaat uit zes gemeenten. Als toezichthoudende instelling kijken we of de aangesloten gemeenten hun informatiehuishouding op orde hebben,' zegt Migiza. 'Ik mag me bezighouden met zaaksystemen, vervanging en de

Ronald de Nijs
Eindredacteur van IP

BIBLIOTHEKEN IN TIJDEN VAN BREXIT

Hoe bereid je je als Britse bibliotheek voor op de Brexit? Vanuit Londen doet Marja Kingma verslag. 'Het zijn bizarre tijden'.

Beeld: Pixabay / Tumisu

Op het moment van schrijven, 12 april, had Groot-Brittannië uit de Europese Unie kunnen vallen, ware het niet dat de EU Theresa May op het laatste moment een 'flexibel uitstel' heeft verleend. Na enkele weken met veel drama zal de rust enigszins wederkeren in Westminster. May's positie lijkt voorlopig veilig.

Doet Groot-Brittannië mee met de Europese verkiezingen? Komt er toch een tweede referendum? Niemand weet het, ook de Britse informatieprofessionals niet. Vanuit de beroepsgroep is het verbazingwekkend

stil als het om de Brexit gaat. Onze collega's zijn misschien net zo murw en verward als de rest van de Britse bevolking.

Geen pro-Brexit-geluiden

Pro-Brexit-geluiden ben ik in het vakgebied nog niet tegengekomen. De overheersende mening lijkt er toch vooral een van grote zorg te zijn. Zo vroeg een academische bibliothecaris zich al in 2016 af of de Brexit gevolgen heeft voor boeken in niet-Engelse talen (zie tinyurl.com/y4dbw4mr). Deze boeken voorzien in een grote behoefte van migranten aan materiaal in hun eigen taal. Als na de Brexit het vrij verkeer van personen opgeheven wordt, komen er minder EU-migrantten het land binnen. Bibliotheken kunnen zich daardoor minder geroepen voelen om niet-Engelstalig materiaal aan te schaffen. Iets wat nog wordt versterkt door alsmaar lagere aanschafbudgetten vanwege de bezuinigingen op gemeenten en de duurdere euro. Zo'n 'smallere' collectie is nadelig voor de bestaande migran-

tengemeenschappen, die toch al onder grote druk staan.

Internationale positie

Ondertussen heeft Ayub Khan, in 2018 president van de Britse beroepsorganisatie van informatieprofessionals CILIP, zijn best gedaan om de internationale positie van de Britse bibliotheken in stand te houden en waar mogelijk te versterken. Khan benadrukt dat Groot-Brittannië na de Brexit de samenwerking met Europese partners wil voorzetten. Met de benoeming van diverse topmensen uit de Britse bibliotheekwereld op belangrijke posities binnen internationale bibliotheekorganisaties als CILIP en LIBER hoopt hij de positie van Groot-Brittannië veilig te hebben gesteld.

Verweesde werken

Ook de gevolgen voor het auteursrecht zijn bij een Brexit vooralsnog onduidelijk. Britse bibliotheken zijn bang dat zij na de Brexit buiten de Europese richtlijn voor verweesde werken gaan vallen. Deze richtlijn

beschermt instellingen die hun digitale collecties vrijelijk online beschikbaar maken tegen juridische acties.

De Britse regering heeft aangekondigd dat zij in het geval van een 'No-Deal' de Orphan Works-regeling zal intrekken. De British Library reageerde door te waarschuwen dat in dat geval het feministische tijdschrift *Spare Rib* niet langer online zal blijven. Van ongeveer de helft van de inhoud is namelijk niet bekend wie de rechthebbende is. *Spare Rib* is een cultureel symbool voor het feminisme in Groot-Brittannië – meer nog dan *Opzij* in Nederland. Omdat het een belangrijke bron voor onderzoek is, zou het jammer zijn als dit blad niet meer online beschikbaar is na de Brexit.

Hoewel de Bernerconventie al te grote verschillen tussen Groot-Brittannië en andere landen zal voorkomen, blijven er veel onzekerheden bestaan op velerlei gebied. Wie zei er ook alweer dat de Brexit makkelijk zou verlopen? ■

Marja Kingma
Curator Germanic Studies
bij de British Library

WIKIDATA IN DE BIBLIOTHEEK

Wikidata is een buzzword in kringen van informatieprofessionals. Dat blijft vaak beperkt tot theorie. Het Afrika-Studiecentrum Leiden (ASCL) nam de handschoen op en probeerde Wikidata toe te passen in een praktisch bibliotheekproduct.

Medewerkers van de bibliotheek maakten een nieuw webdossier, over schrijfters uit Zuidelijk Afrika (zie tinyurl.com/y3xa867f). Daarbij combineerde men de componenten van een klassiek ASCL-webdossier (boektitels, introductie, web resources) met elementen van Wikidata (interactieve kaart met weblinks, tabel).

Wat is Wikidata

Wikidata is een vrij beschikbare en open data-verzameling die zowel door mensen als door machines gelezen en bewerkt kan worden. Wikidata fungeert als centrale opslag voor de gestructureerde gegevens van Wikimedia-projecten, waaronder Wikipedia. Losjes zou je Wikidata kunnen omschrijven als Wikipedia's database met meer dan 63 miljoen items (april 2019). Behalve aan Wikimedia-projecten biedt Wikidata ook ondersteuning aan vele andere sites

en services, waaronder de Google Knowledge Graph (zichtbaar na elke zoekactie in Google). In overeenstemming met de missie van Wikimedia kan iedereen gegevens toevoegen, bewerken en deze gratis gebruiken.

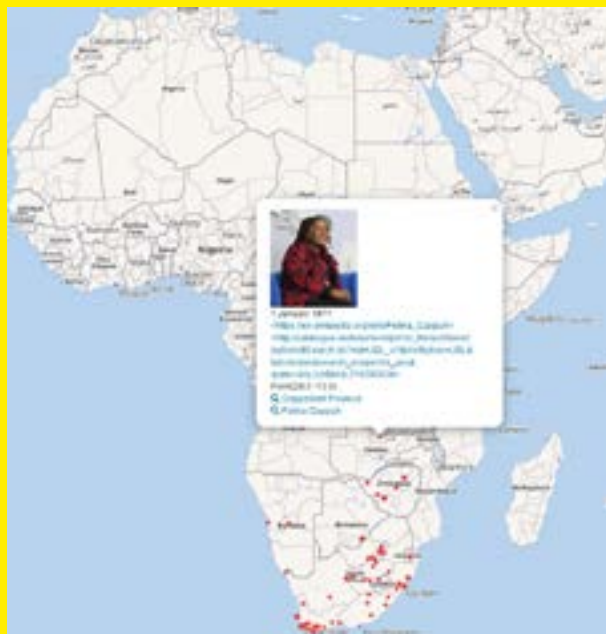
Wikidata & Afrika-thesaurus

Het Afrika-Studiecentrum draagt sinds mei 2018 aan Wikidata bij door het uploaden van wetenschappelijke literatuur over Afrika in het kader van WikiCite (een project voor vrij beschikbare citaties) en door het verrijken van Wikidata met informatie afkomstig van de Afrika-thesaurus. De medewerkers van het ASCL koppelen samen met vrijwilligers van de Wiki-gemeenschap de unieke thesaurus identifiers van de Afrika-thesaurus aan Wikidata, vullen Wikidata-items met beschrijvingen en synoniemen aan en leggen relaties tussen records.

De focus ligt op dit moment op Afrikaanse talen, politieke partijen en etnische groepen. De bibliotheek wil hiermee ook de basis leggen voor het kunnen linken van titels in de ASCL-catalogus met titels in andere catalogi en bestanden.

Webdossier

Om te kunnen laten zien wat er mogelijk is op basis van de unieke identifiers in Wikidata ging de bibliotheek op zoek naar laagdrempelige, praktische toepassingen van Wikidata. Uitgangspunt en inspiratiebron voor het eerste experimentele ASCL-webdossier over schrijfters uit Zuidelijk Afrika was Alex Stinsons artikel *Writing a Wikidata Query*. Hij beschrijft daarin stap voor stap hoe men een zoekvraag in Wikidata

Voorbeeld van Wikidata-toepassing in het webdossier over schrijfters uit Zuidelijk Afrika

met de RDF-zoektaal SPARQL formuleert, met als zoekresultaat een interactieve kaart. Een rode stip toont de geboorteplaats van een Afrikaanse schrijfter. Een klik op de stip opent een venster met extra informatie: een foto van de schrijfter, de geboortedatum en een link naar haar Wikidata-record.

Het resultaat

De ASCL-bibliotheek heeft op dit voorbeeld voortgeborduurd. Met hulp van de Wiki-community op basis van de in Wikidata aanwezige identifiers van de Nederlandse Thesaurus van Auteursnamen werd een link naar de titels in de ASCL-catalogus toegevoegd, alsmede een link naar de artikelen in de Engelstalige Wikipedia. Het resultaat, de interactieve kaart, werd toegevoegd aan een klassiek ASCL-webdossier. Zo kon het klassieke webdossier verrijkt worden met informatie uit externe bronnen (Wikipedia en Wikidata). Dit zou mogelijk nog uitgebreid kunnen worden naar andere bronnen, bijvoorbeeld de collectie van het Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid.

Lessons learned

De verbinding van de eigen bibliotheekgegevens met Wikidata liep mede door een eerdere actie van het ASCL (Afrika-thesaurus in Wikidata) relatief gemakkelijk. Bij gebruik van gestructureerde gegevens met unieke (landelijke of internationale) identifiers ligt koppeling met Wikidata ook voor andere bibliotheken binnen handbereik. Voor het Leidse Afrika-Studiecentrum smaakt de eerste kennismaking naar meer.

Ursula Oberst

Scientific information specialist
bij het Afrika-Studiecentrum,
Universiteit Leiden

Jos Damen

Hoofd bibliotheek & ICT
van het Afrika-Studiecentrum,
Universiteit Leiden

TEKSTHULPEN VOOR JE WINDOWS-PC

Leen Liefsoens

Redacteur van IP en senior
informatiespecialist bij de bibliotheek
van de Haagse Hogeschool

PhraseExpress

Wat PhraseExpress voor je kan doen is het best te vergelijken met de auto-aanvulfunctie van je mobiele telefoon of de auto-correctiefunctie van Microsoft Office. Het programma herkent zinnen die je regelmatig typt. Wanneer je een volgende keer zo'n zin begint te typen, geeft PhraseExpress via een pop-up boven je tekst een suggestie om de zin af te maken. Door op dat moment de tabtoets te gebruiken, wordt de zin automatisch afgemaakt.

Download en installeer PhraseExpress via phraseexpress.com. Het programma gaat over in een freeware-modus na een proefperiode van dertig dagen. Dat wil zeggen dat de hier beschreven functies gratis beschikbaar blijven voor persoonlijk gebruik.

Download tevens via Download en Free add-ons het automatische correctiebestand 'Auto Correct - Dutch' voor de meest voorkomende Nederlandse spellingcorrecties. Importeer dit correctiebestand in PhraseExpress via File en Import. In dit submenu kun je ook kiezen om de automatische correctieopties van Word te importeren in PhraseExpress.

Een andere handige functie is dat je met een afkorting tekst kunt invoegen, met of zonder opmaak, zowel korte zinnen als lange paragrafen en eventueel met een afbeelding. Want al zijn je e-mails en documenten anders, vaak zijn er zinnestukjes of zinsconstructies die je voortdurend typt. Denk aan een aanhef, een afsluiting, een handtekening of zelfs een paragraaf met bepaalde informatie. Via Settings en New Phrase voeg je de standaardtekst in in PhraseExpress. Daarna kies je de Hotkey of de Autotext die je gebruikt om de tekst op te roepen wanneer je typt. Je kan zo bijvoorbeeld je handtekening met de afkorting 'htek' laten verschijnen in je mails.

PhraseExpress en WildGem zijn twee Windows-programmaatjes voor het werken met tekst. PhraseExpress helpt je met autocorrect en autotekst. Om geavanceerd tekst te zoeken en te vervangen schakel je WildGem in.

WildGem

WildGem is een gratis krachtige tool voor Windows waarmee je tekst kunt zoeken en vervangen. De meeste Windows-teksteditoren ondersteunen zoeken en vervangen, maar in tegenstelling tot deze teksteditoren ondersteunt WildGem reguliere expressies. Met reguliere expressies kun je bijvoorbeeld op verschillende woordvarianten zoeken. Met 'otte(e|o)n' zoek je op Otten, Otto en Otte. Naast reguliere expressies biedt WildGem nog een voordeel ten opzichte van teksteditoren: het markeert zoekovereenkomsten in realtime, terwijl je typt.

Download WildGem via skytopia.com/software/wildgem. Het is een portable programma dat geen installatie vereist. Je opent WildGem en via Load file laad je een tekstbestand in. De inhoud van dit bestand wordt gedupliceerd weergegeven. Overeenkomsten van wat je hebt ingevuld bij Find worden gemarkeerd in het linkervenster. De vervangtekst die je hebt ingevuld bij Replace wordt meteen doorgevoerd in het rechtervenster en wordt ook hier duidelijk gemarkeerd. Gebruik de knop Save file om de aanpassingen vast te leggen in een nieuw tekstbestand.

Voor hulp bij complexe zoekopdrachten, zoals die met de reguliere expressies, bevat WildGem een hele reeks knoppen met uitgebreide helptekst. WildGem kan ook overweg met wildcards.

Veel tekstprogramma's die je dagelijks gebruikt bieden autocorrect, autotekst en zoeken en vervangen. Maar PhraseExpress en WildGem zijn tekstprogramma-onafhankelijk en bieden geavanceerdere opties. ■

Iets met communicatie

‘Er wordt geen woord gesproken zonder dat “communicatie” het heeft bewaakt en in de huisstijl gegoten’

Frank Huysmans
Redacteur van IP, bijzonder hoogleraar bibliotheekwetenschap aan de UvA en zelfstandig onderzoeker en adviseur bij WareKennis

Het nieuws dat ons gezin uit het Twentse dorp weg zou gaan verspreidde zich snel. Als hoofd der school en voorzitter van de woningbouwvereniging was mijn vader een van de dorpse notabelen. 's Zaterdags op het voetbalveld vroeg keeper Dinand mij naar het waarom. Mijn negenjarige zelf reproduceerde naar eer en geweten wat het thuis had opgevangen. 'Mijn ouders willen niet meer in een klein dorp wonen waarin over alles wat je doet wordt geroddeld.'

Wat in ons gezin ontbrak, weten we nu, was communicatiemanagement. Als mijn ouders gewoon een persbericht hadden opgesteld en met mij en mijn zus een heldere woordvoeringslijn hadden afgesproken, hadden we Twente met opgeheven hoofd kunnen verlaten. Maar er was geen communicatieplan. Geen communica-

tieverantwoordelijke. Interne en externe communicatie waren niet goed op elkaar afgestemd. Een in allerijl opgetuigde crisiscommunicatiecampagne, waarin werd benadrukt dat ik niet namens ons maar alleen voor mezelf had gesproken, kon de schade aan het imago van het gezin Huysmans nog enigszins repareren. Een slordige tien jaar later studeerde ik communicatiewetenschap in de grote stad. Het waren de jaren dat heel veel jongeren 'iets in de communicatie' wilden worden. Studentenaantallen explodeerden. Attaché-koffers en kokerrokjes vulden de collegezalen. Er ging carrière gemaakt worden in marketingcommunicatie en communicatiemanagement. De universitaire docenten bleven stoïcijns vertellen dat ze niet opleidden tot public relations officer en marketeer. En keken

geamuseerd naar het ambitieuze grut tot hun onderwijslast zo hoog werd dat het lachen hun verging.

De hordes stroomden uit en inmiddels is er geen organisatie meer te vinden zonder een staf- of beleidsafdeling communicatie. Deze adviseert het management over de te voeren communicatiestrategie naar buiten én naar binnen. Het intranet, de website, de advertentieinkoop, de perscontacten – er wordt geen woord gesproken zonder dat 'communicatie' het heeft bewaakt en in de huisstijl gegoten. Omdat die afdeling er nu eenmaal is en erop wordt afgerekend.

Bedrijven moeten dat natuurlijk helemaal zelf weten. Bij publieke organisaties ligt het anders. Scholengemeenschappen, ziekenhuizen, musea, archieven, bibliotheken: ze werken met publiek geld aan de verwezenlijking van publieke doelen. Professionals met inhoudelijke kennis werken er – voor hun dagelijks brood, uiteraard – maar ook omdat ze graag iets bijdragen aan het algemeen belang. Er is weinig frustrerender voor de werklust dan het moeten leveren van input voor een persbericht waarvan de inhoud vervolgens zo vakkundig wordt versimpeld en verdraaid dat het inhoudelijk niet meer klopt. Evenals het smoren van kritische geluiden vanaf de werkvloer omdat 'de organisatie daar last van heeft'.

Heeft een bibliotheek of een archief echt nood aan een *corporate identity*? Kunnen medewerkers niet gewoon hun professionele mening laten horen aan degenen die hun werk mede financieren? Wel zo duidelijk. Vonden ze in Twente destijds ook.

<

Voor ware verkenning zijn professionele vaardigheden en **richtlijnen** nodig.

We vertrouwen elke dag weer op het werk van ingenieurs. We vertrouwen op bouwkundig ingenieurs die bruggen bouwen. Op ingenieurs ruimtevaarttechnologie die vliegtuigmotoren ontwikkelen. Op biomedisch ingenieurs die kunstmatige organen ontwerpen.

Inspec wordt uitgegeven door het Institute of Engineering and Technology. Met meer dan 17 miljoen records biedt *Inspec* toegang tot een enorm informatieaanbod, met veel belangrijke informatie die nergens anders beschikbaar is.

Inspec is ontwikkeld door experts op het gebied van techniek, natuurkunde en computerwetenschappen. Het is dé A&I-databank voor het vinden van gericht, relevant en onontbeerlijk onderzoek.

Zou u technisch onderzoek zomaar aan iedereen toevertrouwen?

Gratis proeftoegang

Neem voor gratis proeftoegang tot *Inspec* op EBSCOhost of in *EBSCO Discovery Service* contact op met uw vaste contactpersoon bij EBSCO, of ga naar

www.ebsco.com/inspec

Vertrouw op uw bron

IET Inspec | **EBSCO**